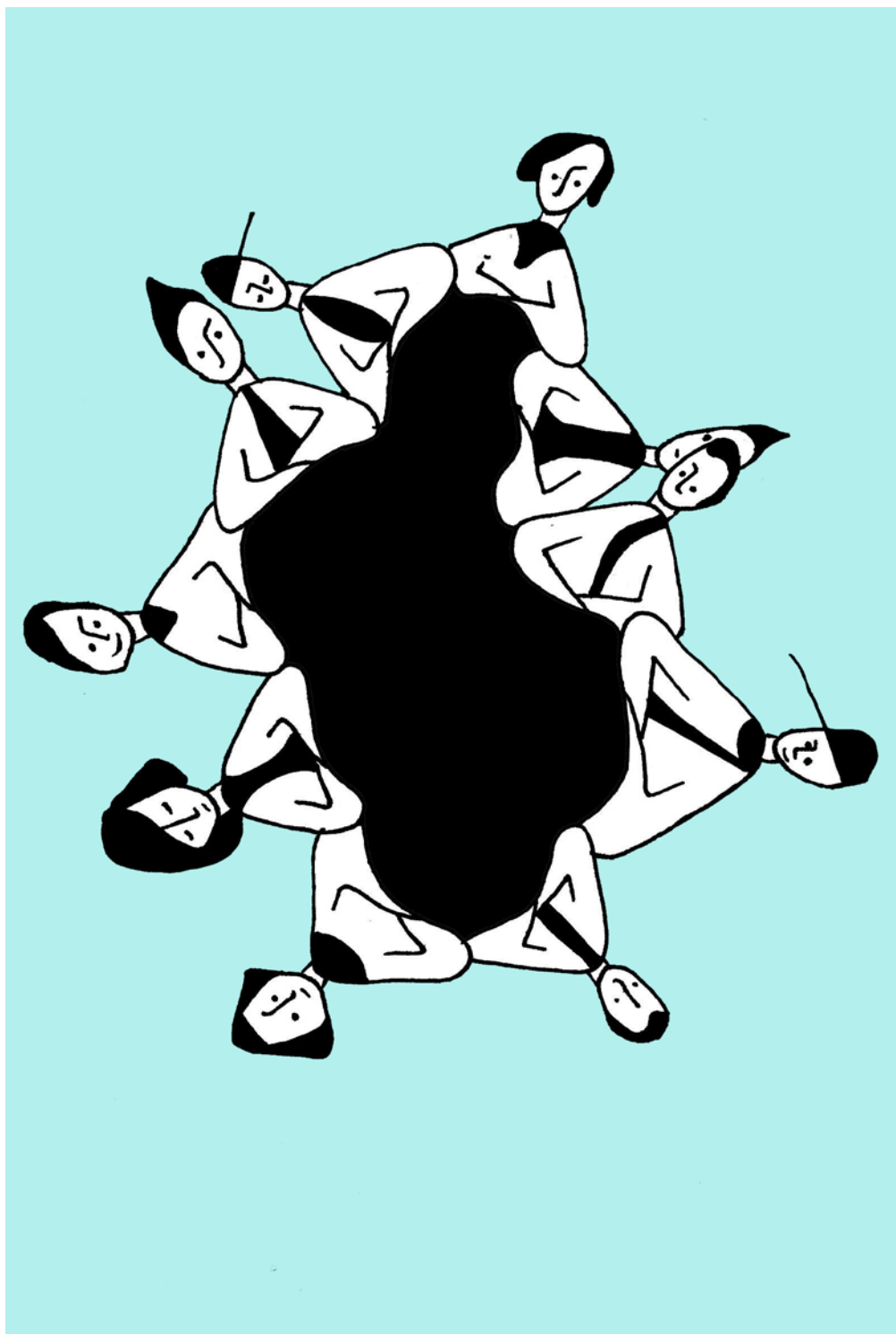

Jongerenparticipatie bij gemeentelijk armoedebeleid

EVALUATIE SPEAKING MINDS

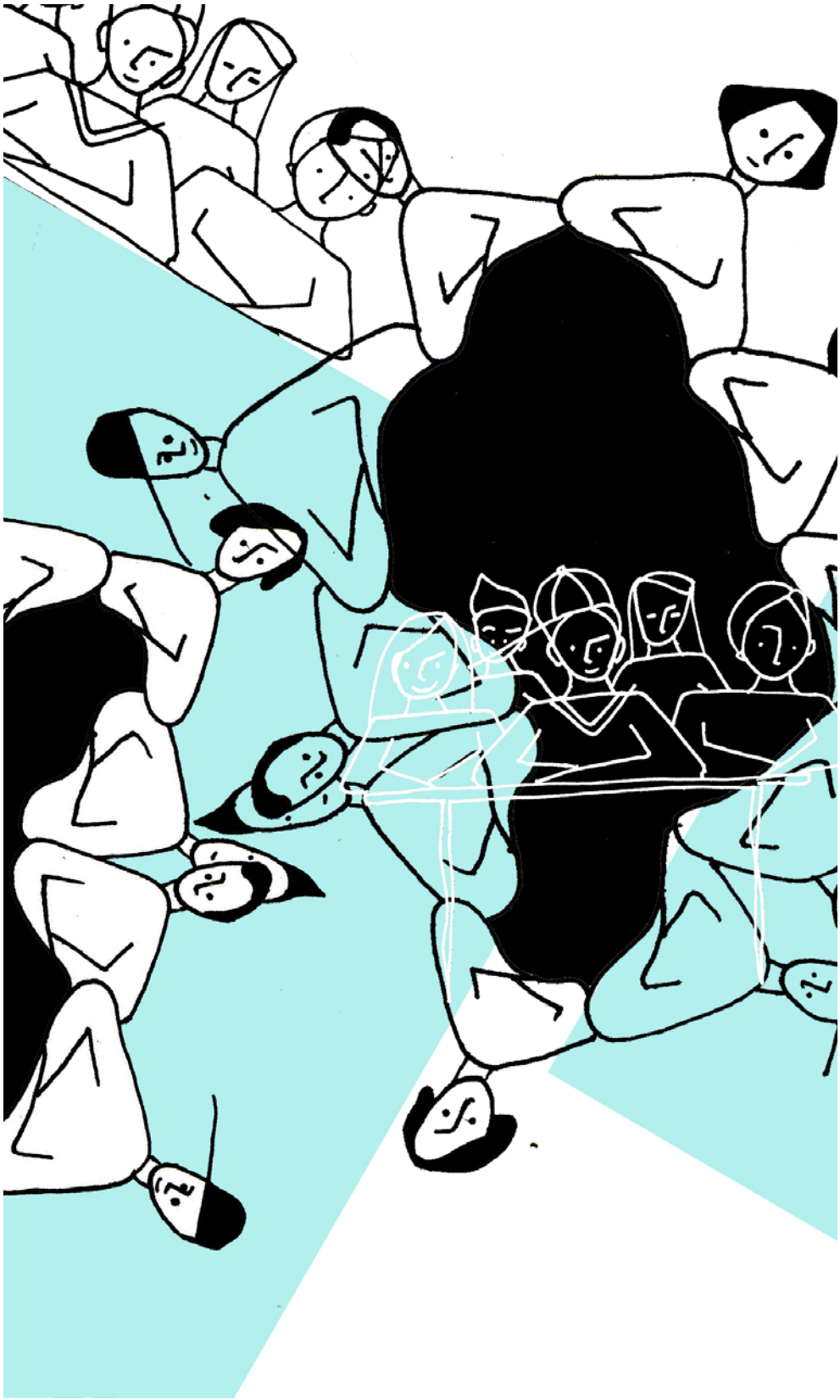
Auteur | Auke Witkamp

31 augustus 2018

**verw
onder
zoek**

Inhoud

Samenvatting	03
1 Waar gaat dit onderzoek over?	08
1.1 Onderzoeksvragen	08
1.2 Analyse kader	09
1.3 Methode	10
2 Waarom?	11
2.1 Probleemanalyse en doelstellingen van Speaking Minds	11
2.2 Doelstellingen van gemeenten en scholen	12
2.3 En dus...?	14
3 Wat?	15
3.1 Beoogde activiteiten en output	15
3.2 Activiteiten en output in de praktijk	16
3.3 En dus...?	23
4 Hoe?	24
4.1 Betekenisvolle jongerenparticipatie	24
4.2 Jongerenparticipatie in de praktijk	26
5 Wie?	28
5.1 De organisatiestructuur	28
5.2 De staat van de samenwerking	29
6 En?	31
6.1 Effecten volgens de deelnemers	31
6.2 Succesfactoren en verbeterpunten volgens de deelnemers	33
7 Dus?	35
7.1 De verandertheorie van Speaking Minds	35
7.2 Tussen droom en daad...	37
7.3 Effectiviteit en impact	39
7.4 Aanbevelingen	40

Samenvatting

Speaking Minds organiseert en begeleidt jongerenparticipatie bij gemeentelijk armoede- en schuldenbeleid. Dit rapport bevat een evaluatie van Speaking Minds. Het rapport beschrijft de werkwijze en resultaten, beoordeelt de effectiviteit en doet enkele suggesties ter verdere versterking van het programma. Het onderzoek richt zich op trajecten die zijn uitgevoerd onder de noemer "Speaking Minds 1".

BOX

METHODOLOGIE

Voor dit onderzoek zijn allereerst het projectplan en andere geschreven bronnen geraadpleegd om de oorspronkelijke verandertheorie te reconstrueren. De kern van het onderzoek bestond vervolgens uit een serie interviews:

- Vier interviews met organisatoren van Speaking Minds
- Elf interviews met beleidsmakers van deelnemende gemeenten
- Drie interviews met docenten van deelnemende MBO-instellingen
- Drie focusgroepen met deelnemende jongeren

Tezamen met de verzamelde outputinformatie vormde dit de basis voor het voorliggende rapport.

Waarom? Aanleiding voor en doelstellingen van Speaking Minds

Speaking Minds is ontwikkeld door Save the Children, Stimulansz en Defence for Children, met financiële ondersteuning van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Aanleiding voor de ontwikkeling van Speaking Minds was enerzijds de vaststelling dat er aanzienlijke armoede onder kinderen bestaat in Nederland, en anderzijds de vaststelling, onder andere van de Kinderombudsman, dat kinderen en jongeren te weinig bij de vorming van gemeentelijk armoedebeleid worden betrokken. Aangenomen wordt dat jongerenparticipatie leidt tot beter beleid. Daarnaast wordt jongerenparticipatie ook als doel op zich gezien. Deze zienswijze is onder andere ingegeven door het VN Kinderrechtenverdrag, waarbij het recht wordt verwoord voor kinderen en jongeren om hun mening te laten horen bij zaken die hen aangaan.

De formele doelstelling van Speaking Minds is tweeledig. Ten eerste beoogt men jongerenparticipatie structureel in te bedden op gemeentelijk niveau, en daarmee een bijdrage te leveren aan een effectiever en inclusiever gemeentelijk armoedebeleid. Ten tweede beoogt men om een leerervaring te bieden aan de deelnemende jongeren. Zij moeten door deelname aan Speaking Minds 'kennis, kunde en vaardigheden' opdoen; door deelname moet hun positie in de maatschappij worden versterkt.

Wat? Werkwijze van Speaking Minds

Speaking Minds heeft in de afgelopen 24 maanden, zoals beoogd, in twaalf gemeenten jongerenparticipatie bij gemeentelijk armoedebeleid gefaciliteerd. Hieraan hebben 231 jongeren deelgenomen, ruim meer dan beoogd (180). De trajecten besloegen elk ongeveer drie maanden met daarin wekelijkse bijeenkomsten voor de jongeren en enkele contactmomenten tussen de beleidsmaker en de jongeren. Tijdens het traject kregen de jongeren tijd om, onder begeleiding van een trainer, zich te verdiepen in het vraagstuk, de lokale situatie, bezoeken te brengen aan instanties zoals een voedselbank, en een advies voor te bereiden en te presenteren aan beleidsmakers van de gemeente. Het traject werd telkens afgesloten met een terugkoppelingsbijeenkomst waarbij de gemeente aangaf wat het (nog niet) met de heeft kunnen doen.

Al met al is Speaking Minds grotendeels uitgevoerd zoals in de projectaanvraag was beschreven. Op twee punten wijkt de praktijk af van het beoogde. Ten eerste werd het project aanvankelijk gericht op 'kwetsbare' jongeren, jongeren die zelf ook met armoede en schulden te maken hebben of hadden. In de praktijk bleek het niet mogelijk, noch wenselijk, om de jongeren op dit criterium te selecteren. Men heeft de jongeren geworven via MBO-instellingen. Speaking Minds werd aangeboden aan een hele klas MBO-leeringen; in deze klassen zaten in de regel óók leerlingen die de problematiek uit eigen ervaring kenden, maar ook leerlingen voor wie de problematiek nieuw was. Ten tweede is de methodiek van Speaking Minds er momenteel niet sterk op gericht om de dialoog tussen jongeren en gemeente te laten voortbestaan na afronding van het traject. Dit was wél beoogd. De beoogde inspanningen – het opzetten van een online forum – zijn weliswaar gepleegd, maar in de praktijk bleek dat het moeilijk is om de jongeren en beleidsmakers zover te krijgen dit te blijven gebruiken. In de praktijk vinden wel andere laagdrempelige vormen van verduurzaming plaats, zoals een whatsappgroep die blijft voortbestaan of het ambassadeursnetwerk, bestaande uit enthousiaste oud-deelnemers, dat wordt gefaciliteerd.

Hoe? Speaking Minds' visie op jongerenparticipatie

De organisatoren van Speaking Minds hebben een heldere visie op 'betekenisvolle jongerenparticipatie'. Deze visie kent verschillende achtergronden, waaronder praktijkervaring, inzichten uit de literatuur en het gedachtengoed van het VN Kinderrechtenverdrag. Uit de gesprekken kunnen zes elementen worden gedistilleerd waaraan de organisatoren hun eigen werk toetsen:

1. **Gelijkwaardigheid:** jongeren en beleidsmakers moeten in de dialoog als gelijkwaardige partners worden beschouwd. In de praktijk van het traject betekent het dat men zijn best doet om jongeren in alle stadia serieus te nemen. Jongeren en beleidsmakers worden aangesproken op hun 'mens-zijn'. Jongeren beamen dat ze zich serieus genomen voelen.
2. **Wederkerigheid:** men vraagt iets van de jongeren – namelijk advies over armoedebeloid – maar vindt daarbij essentieel dat het voor de jongeren een waardevolle ervaring is. Daarom is het een expliciet doel om de jongeren een leerervaring te bieden. Opbrengsten voor de jongeren kunnen liggen op persoonlijk vlak (zelfvertrouwen), op het gebied van kennis (over armoede) of op het gebied van burgerschap (hoe werkt een gemeente). Deze opbrengsten worden herkend door de deelnemende scholen.
3. **Informatie:** men vindt het belangrijk om de jongeren vooraf goed te informeren over wat er komen gaat. Op dit punt is verbetering mogelijk. Jongeren geven aan dat hen voor de eerste bijeenkomst vaak onvoldoende duidelijk is wat er met het traject wordt beoogd en hoe het eruit ziet.
4. **Vrijwilligheid:** men vindt het belangrijk dat deelname een vrije keuze is. Tegelijkertijd onderkent men dat dat voorlopig in de praktijk niet mogelijk is, aan gezien dat de MBO-instellingen weg zouden vallen als samenwerkingspartners. De uitkomsten van dit onderzoek suggereren dat het niet erg is dat deelname aan Speaking Minds voor het grootste deel van de jongeren verplicht is. Ze zijn in hun curriculum niets anders gewend en zijn vrijwel zonder uitzondering enthousiast over hun deelname aan Speaking Minds. Betrokken beleidsmakers benoemen als mogelijk voordeel van deze aanpak dat op deze manier ook jongeren worden bereikt die zich om allerlei redenen niet zelf zouden aanmelden voor zo'n project.
5. **Goede begeleiding:** men vindt het belangrijk de jongeren deskundig te begeleiden. Afgaande op dit onderzoek ligt hier één van de sleutels van het huidige succes van Speaking Minds. De trajecten worden begeleid door drie jonge trainers die door alle partijen (jongeren, scholen, gemeenten, samenwerkingspartners) zeer worden gewaardeerd. De jongeren voelen zich serieus genomen door deze trainers, ervaren de duidelijkheid die ze bieden en vinden de trainers bovendien inhoudelijk deskundig.
6. **Terugkoppeling:** men vindt het essentieel dat gemeenten helder verwoorden op welke manier ze al dan niet gestalte geven aan de adviezen van de jongeren. Hiertoe wordt enkele weken tot maanden na afronding van het traject een terugkombijeenkomst georganiseerd. Dit is een moment waarop het vertrouwen van de jongeren 'gemaakt' of 'gebroken' kan worden. In de praktijk gebeurt vooral dat eerste: de jongeren waarderen deze bijeenkomsten zeer.

Wie? Organisatie van Speaking Minds

Speaking Minds wordt uitgevoerd door Save the Children, in samenwerking met Stimulansz en Defence for Children. Save the Children coördineert het project. De projectleiders, drie trainers en de communicatiemedewerker van Speaking Minds zijn in dienst van Save the Children. Zij werven onder andere de jongeren en voeren de gemeentelijke trajecten uit. Stimulansz werft de gemeenten. Defence for Children geeft een kinderrechtenworkshop voor beleidsmakers bij gemeenten.

De huidige manier van samenwerken tussen deze drie organisaties kent twee kwetsbaarheden die zich op termijn kunnen doen gevoelen. Ten eerste: Stimulansz is verantwoordelijk voor de werving van gemeenten; daarvoor heeft de betrokken medewerker eigenlijk te weinig uren beschikbaar. Daarbij komt dat de 'pijn' als de werving moeilijk loopt niet zozeer bij Stimulansz ligt maar bij Save the Children. In de afgelopen jaren liep de werving soepel en was dit geen probleem. Het is echter de vraag of dit model bestand is tegen moeilijker tijden. Ten tweede: Defence for Children organiseert de kinderrechtenworkshop. Dit element van Speaking Minds wordt door gemeenten wisselend gewaardeerd. De workshop in zijn huidige vorm sluit inhoudelijk gezien onvoldoende aan op de rest van het traject, waardoor het door de gemeenten overwegend niet als een noodzakelijk onderdeel van Speaking Minds wordt gezien. Defence for Children heeft aan de bakermat van Speaking Minds gestaan, maar de huidige rol is kleiner dan was beoogd.

In de samenwerking op 'operationeel niveau' – tussen trainers, beleidsmakers bij gemeenten en contactpersonen bij de MBO-instellingen – liggen geen wezenlijke obstakels die het project in de toekomst parten kunnen spelen. Alle partijen zijn tevreden en er lijkt geen reden te zijn waarom dat in de toekomst anders zou zijn.

En? Resultaten van Speaking Minds

Jongeren benadrukken dat ze veel leren van het traject; ze benoemen daarbij vooral inhoudelijke aspecten (schulden en armoede). Hun docenten vinden ook dat de jongeren veel leren, en geven daarbij aan dat opbrengsten ook op persoonlijk vlak liggen en op het gebied van burgerschap. Beleidsmakers van gemeenten geven aan ze de adviezen daadwerkelijk kunnen gebruiken om de uitvoering van hun beleid te verbeteren, hoewel dit niet voor alle beleidsmakers geldt. In alle gevallen gaan de bruikbare adviezen vooral over uitvoering (bijvoorbeeld: hoe bereik je jongeren, wat moet er nog in het kindpakket worden opgenomen?) en kan er dus binnen het huidige beleidskader met de adviezen worden gewerkt. Daarnaast geven sommige beleidsmakers ook aan dat ze persoonlijk hebben geleerd van deelname aan Speaking Minds, dat ze een houding opdoen waar ze ook na afronding van het traject nog baat bij hebben.

De belangrijkste succesfactoren die door alle deelnemers worden benoemd zijn de trainers en de methodiek. Letterlijk alle respondenten, zowel jongeren als beleidsmakers, zijn enthousiast over de trainers. Vooral hun enthousiasme, deskundigheid, openheid en duidelijkheid worden geroemd. Ook wordt benoemd dat de trainers goed in staat zijn om de werelden van beleidsmakers en jongeren te verenigen. Het feit dat de trainers jong en onafhankelijk zijn (dus geen docent zijn van de jongeren) wordt regelmatig als succesfactor benoemd. Wat de methodiek betreft: vrijwel alle respondenten benadrukken dat ze vinden dat de methodiek goed in elkaar zit, waar alle partijen mee uit de voeten kunnen en waarin helderheid wordt geschapen over wat de partijen kunnen verwachten en wat er van ze wordt gevraagd.

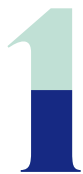
Dus? Effecten en verbetermogelijkheden van Speaking Minds

Alle operationele doelstellingen van Speaking Minds worden behaald. Dat wil zeggen, er zijn twaalf trajecten georganiseerd waarbij meer jongeren dan beoogd hebben deelgenomen (namelijk 231 om 180). Daarbij kan als kanttekening worden geplaatst dat de doelgroep is 'opgerekt': men richt zich niet louter op 'kwetsbare' jongeren. Uiteindelijk ging het erom met deze operatie enerzijds het gemeentelijk armoede- en schuldenbeleid te versterken, en anderzijds de jongeren een leerervaring te bieden. Het is plausibel dat deze doelen zijn behaald. De meeste gemeenten geven aan dat ze de adviezen kunnen gebruiken om de dienstverlening te verbeteren. Ze doen bijvoorbeeld nieuwe ideeën op om de doelgroep beter te bereiken of om de dienstverlening bij te schaven zodat ze beter bij deze doelgroep past. Dit geldt niet voor alle gemeenten: in sommige gevallen hebben de adviezen waarschijnlijk geen gevolgen. Speaking Minds kan echter ook op indirecte wijze invloed hebben op het gemeentelijk beleid: de ervaringen van de dialoog met de jongeren kunnen door de beleidsmakers worden meegenomen naar volgende beleidsvragen. De medewerker kan ervan leren, zodat hij/zij in de toekomst beter beleid maakt met een duidelijker beeld van de doelgroep voor ogen. Dit indirecte effect is moeilijk vast te stellen, maar op basis van dit onderzoek wel plausibel. Wat de leerervaring voor de jongeren betreft: jongeren geven aan dat ze inhoudelijk veel leren over armoede, en ook dat ze veel leren over de gemeente en gemeentelijke dienstverlening. Ook benoemen ze 'succeservaringen', zoals de presentatie van hun adviezen aan gemeente. Ook de betrokken docenten zeggen dat Speaking Minds een zeer waardevolle ervaring is voor de deelnemende jongeren.

Al met al kunnen we concluderen dat Speaking Minds erin is geslaagd om jongerenparticipatie aan de man te brengen bij de twaalf deelnemende gemeenten. De doelstelling om jongerenparticipatie 'duurzaam' te integreren bij gemeenten is nog niet volledig behaald. Het oorspronkelijk beoogde middel – een online platform – wordt niet of nauwelijks gebruikt, maar in verscheidene gemeenten vinden andere vormen van verduurzaming plaats. Ook het ambassadeursnetwerk dat Speaking Minds onderhoudt kan als een vorm van verduurzaming worden gezien.

Tot slot volgen uit dit onderzoek vijf suggesties waarmee Speaking Minds verder kan worden versterkt:

1. Zorg voor betere inbedding van de kinderrechtenworkshop in het Speaking Mindstraject. De noodzaak en urgentie van deze training is voor veel beleidsmakers onvoldoende duidelijk.
2. Probeer de jongeren vooraf beter te informeren over wat ze te wachten staat wanneer ze aan Speaking Minds mee gaan doen. Jongeren zijn nu nodeloos terughoudend bij aanvang van het traject.
3. Verspreid de adviezen van jongeren nog actiever, ook onder niet-deelnemende gemeenten. De adviezen zijn slechts deels gemeente-gebonden, ook andere gemeenten hebben er dus wat aan.
4. Ga in gesprek over de verhouding tussen Stimulansz en Save the Children. In moeilijke tijden kan de huidige regeling onder druk komen te staan.
5. Verspreid het gedachtengoed over 'betekenisvolle jongerenparticipatie' actiever. Dit gedachtengoed is de kern van Speaking Minds en verdient het om actief uitgedragen te worden.

Waar gaat dit onderzoek over?

In dit rapport evalueren we Speaking Minds. Speaking Minds stimuleert en faciliteert jongerenparticipatie op het gebied van gemeentelijke schulden- en armoedebeleid. Concreet betekent dat dat Speaking Minds trajecten aanbiedt aan gemeenten en scholen waarbij een groep jongeren, onder begeleiding van een trainer, gedurende ongeveer drie maanden aan de slag gaat met een actuele beleidsvraag van een gemeente op het gebied van schulden of armoede. Met deze vorm van jongerenparticipatie streeft Speaking Minds meerdere doelen na: enerzijds om gemeentelijk armoede- en schuldenbeleid effectiever te maken, en anderzijds om de jongeren in staat te stellen om zichzelf persoonlijk te ontwikkelen en te leren over gemeentelijk beleid en over schulden en armoede.

Speaking Minds wordt uitgevoerd door Save the Children, Stimulansz en Defence for Children (deze partijen noemen we in het vervolg van het rapport 'de organisatoren'). De deelnemende gemeenten en de scholen via welke de jongeren worden geworven zijn belangrijke samenwerkingspartners. Speaking Minds is de afgelopen jaren (2016-2018) uitgevoerd met financiële ondersteuning van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Vanaf augustus 2018 is deze subsidie afgelopen en volgt voor Speaking Minds een nieuwe fase waarin de activiteiten zonder subsidie zullen worden voortgezet.

1.1 Onderzoeksvragen

Deze evaluatie dient twee doelen. Ten eerste wil de projectorganisatie ervan kunnen *leren*. Het ziet ernaar uit dat Speaking Minds de komende jaren zal worden voortgezet. De vraag is daarbij dan ook: zijn er elementen die nog kunnen worden versterkt? Ten tweede wil de projectorganisatie het onderzoek kunnen gebruiken om zich te kunnen *verantwoorden*. Speaking Minds is gefinancierd vanuit publieke middelen en derhalve wordt het belangrijk gevonden om te kunnen laten zien wat er met behulp van deze middelen is bereikt. Er zijn drie hoofdvragen geformuleerd die richting geven aan dit onderzoek.

- 1 - In hoeverre zijn de beoogde resultaten behaald?
- 2 - Hoe zijn deze resultaten tot stand gekomen?
Wat waren hierbij succesfactoren en knelpunten?
- 3 - Hoe kan Speaking Minds, bij een eventuele voortzetting, worden versterkt?

Door deze vragen te beantwoorden zullen we enerzijds beargumenteren in hoeverre Speaking Minds effectief is (geweest), en anderzijds kunnen begrijpen hoe deze effectiviteit tot stand is gekomen en mogelijk verder valt te verhogen.

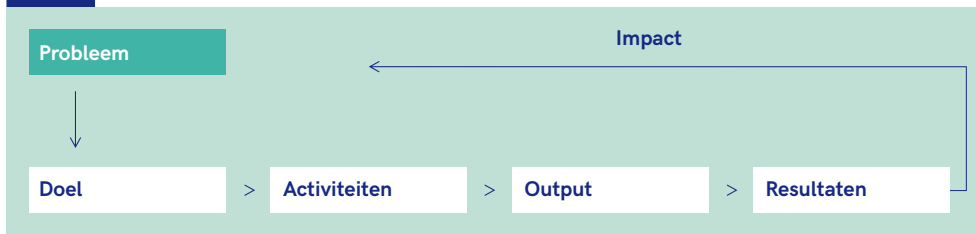
BOX 1**AFBAKENING VAN HET ONDERZOEK (SPEAKING MINDS 1, 2 EN 3)**

In de afgelopen jaren is er administratief onderscheid gemaakt tussen Speaking Minds 1, 2 en 3. Dit onderscheid heeft te maken met de financiering van de trajecten. Speaking Minds 1 werd gefinancierd vanuit een initiële subsidie van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Speaking Minds 2 werd gefinancierd vanuit een vervolgsubsidie van hetzelfde ministerie. Speaking Minds 3 wordt uit andere middelen betaald, bijvoorbeeld doordat de gemeenten bijdragen in de kosten.

Deze evaluatie richt zich op Speaking Minds 1. De 12 trajecten die onder die noemer zijn uitgevoerd worden dus in dit rapport belicht. Inhoudelijk gezien is er geen belangrijke cesuur tussen Speaking Minds 1 enerzijds en Speaking Minds 2 en 3 anderzijds. Dat betekent dat de uitkomsten van dit onderzoek ook grotendeels van toepassing zullen zijn op de trajecten die onder Speaking Minds 2 en 3 zijn – en worden – uitgevoerd.

1.2 Analyse kader

We doorlopen in dit rapport in grote lijnen de figuur hieronder. Dat betekent dat we traceren hoe probleem- en doelstelling van het project zich verhouden tot de ondernomen activiteiten en de gerapporteerde output en resultaten. Onderdeel van dat argument is ook het expliciteren van veronderstellingen over hoe en wanneer (onder welke omstandigheden) het project effectief zou zijn. Aan welke voorwaarden moet volgens betrokkenen worden voldaan, en zijn die voorwaarden inderdaad aanwezig? Daarnaast kijken we ook, op verzoek van de opdrachtgever van het onderzoek, naar de organisatiestructuur en de samenwerking tussen de betrokken partijen.

FIGUUR 1**BOX 2****DEFINITIES**

Output	Aantal activiteiten, bereik
Resultaten	Veranderingen die bij de deelnemers optreden
Effectiviteit	Mate waarin het project de beoogde resultaten genereert
Impact	Mate waarin het project bijdraagt aan oplossing van het probleem

We hebben het rapport gestructureerd aan de hand van zes vragen die grotendeels overeenkomen met stappen uit de figuur hierboven. Aan elke vraag is een hoofdstuk gewijd.

Waarom?	Waarom wordt Speaking Minds uitgevoerd? Wat waren probleem- en doelstelling, en zijn deze nog actueel? (hoofdstuk 2)
Wat?	Wat is er in het kader van Speaking Minds ondernomen? Hoe verhoudt dit zich tot de voorgenomen activiteiten en output? (hoofdstuk 3)
Hoe?	Hoe moet jongerenparticipatie er volgens betrokkenen uit zien? Komt dit overeen met de praktijk van Speaking Minds? (hoofdstuk 4)
Wie?	Wie voeren Speaking Minds uit en hoe verloopt de samenwerking? (hoofdstuk 5)
En...	...wat levert Speaking Minds op en kan het nog beter? (hoofdstuk 6)
Dus...	...wat zegt dit alles over de effectiviteit van Speaking Minds? Volgen er nog aanbevelingen voor de organisatoren? (hoofdstuk 7)

1.3 Methode

De dataverzameling voor dit onderzoek bestond uit een aantal onderdelen.

- 1 - Het bestuderen van schriftelijke bronnen over het project, waaronder de initiële projectbeschrijving, een conceptvorm van het trainershandboek, de schriftelijke adviezen die aan gemeenten zijn uitgebracht en gepubliceerde stukken over Speaking Minds (nieuwsbrieven, interviews).
- 2 - Vier interviews met uitvoerders van het project bij Save the Children, Stimulansz en Defence for Children.
- 3 - Elf interviews met betrokken beleidsmakers in Kampen, Heerlen, BUCH-gemeenten¹, Almelo, Kerkrade, Rotterdam, de Kempengemeenten, Lingewaard, Hollands Kroon, Maastricht en Utrecht.
- 4 - Drie interviews met betrokken medewerkers van de MBO-scholen in Kampen, Heerlen en de BUCH-gemeenten.
- 5 - Drie gesprekken met groepen jongeren die hebben deelgenomen aan Speaking Minds in Kampen, Heerlen en de BUCH-gemeenten.

De selectie van respondenten is in samenspraak met de organisatoren tot stand gekomen. Voor wat betreft de beleidsmakers geldt dat alle gemeenten waar het traject was afgerond (dus alle Speaking Minds 1-gemeenten, exclusief Culemborg; zie paragraaf 3.2) bij het onderzoek betrokken zijn geweest. Voor wat betreft scholen en jongeren geldt dat ze vooral zijn betrokken in die gemeenten waar het Speaking Minds-traject nog liep ten tijden van het onderzoek, zodat vooral de jongeren nog gemobiliseerd konden worden.

¹ Bergen, Uitgeest, Castricum, Heiloo.

...Waarom wordt Speaking Minds uitgevoerd?

In dit hoofdstuk bespreken we de aanleiding voor en doelstellingen van Speaking Minds. Waarom werd het ontwikkeld? Welk probleem wilde men ermee oplossen? Is deze aanleiding nog actueel, en delen alle betrokkenen dezelfde probleemanalyse? En welke doelen stelde men zichzelf? We gaan eerst in op de probleemanalyse en doelstellingen zoals deze in het projectplan zijn verwoord. Vervolgens bekijken we hoe deze probleemanalyse en doelstellingen momenteel worden beleefd door de verschillende betrokkenen.

2.1 Probleemanalyse en doelstellingen van Speaking Minds

Deze paragraaf schetst de probleemanalyse en doelstellingen zoals deze in het projectplan van Speaking Minds zijn beschreven.

Probleemanalyse: waarvoor biedt Speaking Minds een oplossing?

De kern van de probleemanalyse die in het projectplan van Speaking Minds is vervat bestaat in de kern uit drie elementen: (1) armoede onder kinderen en jongeren is een belangrijk maatschappelijk probleem, (2) burgerparticipatie, en specifiek jongerenparticipatie, is een belangrijk middel om armoede onder kinderen tegen te gaan, (3) in de praktijk blijkt het voor gemeenten moeilijk te zijn om jongerenparticipatie goed vorm te geven.²

Deze drie elementen van de probleemstelling worden uitgewerkt in het projectplan. Ten aanzien van het eerste element – de armoede- en schuldenproblematiek onder kinderen – wordt bijvoorbeeld geschetst dat de omvang aanzienlijk is: 12% van de Nederlandse kinderen groeit op in een huishouden met een laag inkomen. Daarnaast wordt erop gewezen dat kinderen die in armoede opgroeien worden geremd in hun ontwikkeling en ook als volwassenen vaker met armoede en/of schulden te maken krijgen.

Ten aanzien van het tweede element – het belang van burgerparticipatie en specifiek van jongerenparticipatie – wordt allereerst een inhoudelijk argument gemaakt: Burgerparticipatie zou 'onmisbaar [zijn] bij het vinden van oplossingen' en gemeenten die de participatie niet goed vormgeven zouden onvoldoende weten of de getroffen voorzieningen 'passend zijn en goed worden gebruikt'.³ Vervolgens wordt ook een 'rechten-en-plichten-argument' gebruikt: met verwijzing naar een rapport van de Kinderombudsman wordt gesteld dat gemeenten verplicht zijn om burgers te betrekken bij de vorming van beleid. In gesprekken met de organisatoren werd er bovendien op gewezen dat kinderen op grond van het VN Kinderrechtenverdrag het recht hebben om hun mening te geven ten aanzien van zaken die hen aangaan. Kortom: participatie is een recht van kinderen en een plicht van gemeenten.

² Projectplan, 2-3.

³ Projectplan, 2.

Voor het derde element van de probleemanalyse – de stelling dat het voor gemeenten moeilijk zou zijn om jongerenparticipatie goed vorm te geven – baseert het projectplan zich op een rapport van de Kinderombudsman uit 2015. Dit rapport baseert zich weer op een eerder onderzoek van de Kinderombudsman uit 2012 onder 30 gemeenten, waaruit bleek dat in slechts 4,6% van de gemeenten kinderen zelf invloed hebben op het beleid.⁴ Daarnaast wordt verwezen naar onderzoek uit 2015 door Bureau Bartels, waaruit bleek dat 10% van de bij het onderzoek betrokken gemeenten jongeren hadden betrokken bij de samenstelling van het Kindpakket.⁵ Ook wordt gesteld dat wanneer jongerenparticipatie wél van de grond komt, de betrokken jongeren meestal niet kwetsbaar zijn maar juist hoogopgeleid.⁶ Tot slot wordt betoogd dat de gemeentelijke verantwoordelijken meestal niet de kennis of vaardigheden hebben om een goede dialoog op te zetten ('barrières structureel op te heffen').⁷

Doelstellingen: wat beoogt Speaking Minds te bereiken?

In het projectplan worden meerdere doelstellingen benoemd. In de kern stellen de organisatoren zichzelf ten doel jongerenparticipatie 'structureel te integreren op gemeentelijk niveau'. Hierdoor zou een bijdrage worden geleverd aan effectiever en inclusiever gemeentelijk armoedebeleid.⁸ Deze twee doelen staan centraal in het projectplan en kunnen we zien als eerste- en tweede-orde doelen. Dat wil zeggen: wanneer het eerste-orde doel wordt bereikt wordt automatisch, zo wordt aangenomen, het tweede-orde doel bereikt.

Daarnaast worden enkele doelstellingen geformuleerd die betrekking hebben op de betrokken jongeren: de deelnemende kwetsbare jongeren doen 'kennis, kunde en vaardigheden op om mee te denken, zich uit te drukken over het armoedebeleid en om bij te dragen aan schuldpreventie onder jongeren'.⁹ Elders wordt nog gepreciseerd om welke vaardigheden het gaat die de jongeren kunnen opdoen: 'vaardigheden als presenteren, probleemanalyse maken en debatteren'.¹⁰ Al met al nemen de organisatoren zich voor om door deze aanpak 'de positie van jongeren in de maatschappij te versterken'.¹¹

2.2 Doelstellingen van gemeenten en scholen

De start van de werving van gemeenten voor Speaking Minds viel – toevallig – samen met de aankondiging van de zogenaamde Klijsma-gelden in september 2016 (zie paragraaf 3.2). Veel gemeenten die we voor dit onderzoek hebben gesproken geven aan dat deze samenloop een aanleiding was om zich aan te melden voor Speaking Minds. De extra gelden die werden toegezegd moesten worden ingezet om de bestrijding van armoede onder kinderen en jongeren een impuls te geven; de wens vanuit SZW was bovendien dat deze middelen in natura aan de doelgroep ten goede zou komen.

⁴ Kinderombudsman, *Kinderen in armoede* (2013) 7.

⁵ Bureau Bartels, *Onderzoek naar Kindpakketten* (2015) 16. In totaal betrof het dus zeven gemeenten die aangaven jongeren te hebben betrokken bij het samenstellen van de kindpakketten: vijf van de zeven hadden dat gedaan door een jeugd- of jongerenraad te betrekken, één gemeente had dat gedaan door onderzoek uit te (laten) voeren naar de wensen van kinderen en één gemeente had dat gedaan door een 'kindfolder' te ontwikkelen.

⁶ Projectplan, 2.

⁷ Projectplan, 3. Hier wordt verwezen naar een rapport van Unicef en de Koning Boudewijnstichting uit 2010. In dat rapport is door de auteur echter geen onderbouwing hiervoor gevonden. In interviews die voor dit onderzoek zijn gehouden wordt het overigens wel bevestigd.

⁸ Projectplan, 3.

⁹ Projectplan, 5.

¹⁰ Projectplan, 2.

¹¹ Projectplan, 2.

Gemeenten benoemden in de interviews twee beleidsuitdagingen die ze met Speaking Minds aan wilden gaan. Aan de ene kant wilden gemeenten graag van jongeren zelf horen hoe zij hun aanpak, gegeven de extra middelen en de opdracht die ze nu van het Ministerie kregen, een impuls konden geven. Dit gaat over de vraag: hoe kan het gemeentelijke aanbod worden versterkt zodat jongeren in schulden en armoede beter kunnen worden geholpen, ofwel zodat schulden en armoede onder jongeren beter kan worden voorkomen? In concrete zin ging het bij verschillende gemeenten om de vraag: is het kindpakket nu goed ingevuld, of kunnen daar nog aanvullende producten in worden aangeboden? Aan de andere kant gaven gemeenten aan dat ze al een vrij uitgebreid aanbod hadden voor jongeren die met schulden of armoede te maken hadden, maar dat ze met dit aanbod lang niet de hele doelgroep wisten te bereiken. Ze hadden dus de vraag: hoe zorg je dat de jongeren op de hoogte zijn van het ondersteuningsaanbod dat er is en dat ze hier, indien nodig, gebruik van maken? Kortom: gemeenten vroegen zich enerzijds af of de inhoud van hun aanbod beter kon, anderzijds of het bereik beter kon.

Enkele betrokkenen geven aan dat de deelname aan Speaking Minds past in een bredere beweging waarbij gemeenten proberen om inwoners te betrekken bij het voorbereiden van beleid. In een heel aantal gevallen werd de deelname ook actief gestimuleerd door de raad of door de wethouder. Enkele betrokkenen benadrukken dat het moeilijk is voor gemeenten om jongeren te betrekken bij beleid, en specifiek ook de jongeren die met armoede en schulden te maken hebben. Enkele gemeenten gaven aan dat ze ook wel ervaring hadden met andere vormen van jongerenparticipatie, bijvoorbeeld in jongerenraden, maar dat die vormen van jongerenparticipatie een ander type jongeren aantrekt. De uitdaging bestond er voor hen in juist jongeren te bereiken waar ze normaal gesproken niet mee in contact komen.

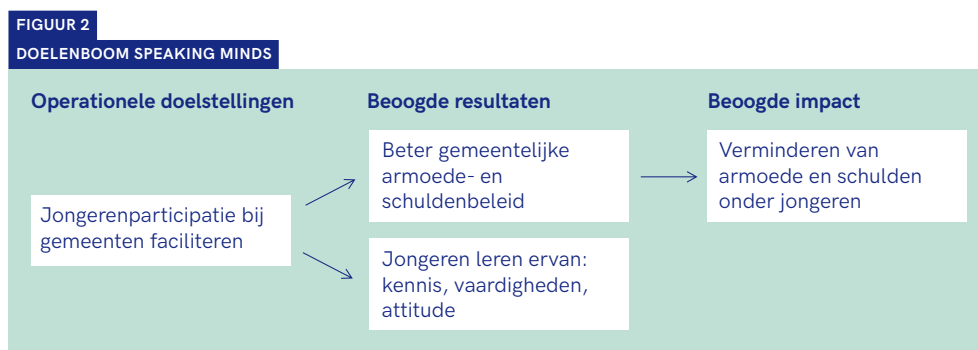
Enkele gemeenten geven daarnaast aan dat het opzetten van een samenwerking met de betreffende school een reden is om deel te nemen. In één geval nam de gemeente deel omdat de school dat graag wilde, en men er waarde aan hechtte de school hierin te faciliteren.

Overkoepelend valt op dat deelname aan Speaking Minds over het algemeen niet als oplossing van een probleem werd ervaren, maar meer 'als een leuk, interessant project' waar mogelijk bepaalde doelen mee te bereiken waren.

En wat willen de scholen bereiken door deel te nemen aan Speaking Minds? Op basis van dit onderzoek is daar geen hard antwoord op te geven, aangezien slechts drie betrokkenen van scholen zijn gesproken en dit ook niet altijd degenen waren die de beslissing hadden genomen om deel te nemen. Bij één van deze scholen was een expliciete motivatie voor deelname de wens om de banden met de gemeente te versterken. Ook ontstond uit de gesprekken het beeld dat het vooral de persoonlijke motivatie van de betrokken docent was die de doorslag gaf om deel te nemen. Deze docenten noemden daarbij bijvoorbeeld als overweging dat ze het belangrijk vinden dat studenten meer 'naar buiten' gaan en in aanraking komen met praktijksituaties. Eén docent verwoordde ook expliciet dat het wel heel gunstig was: een externe docent komt gratis een vak geven, dat inhoudelijk goed in elkaar zit, en de docent zelf heeft daardoor extra tijd voor andere dingen.

2.3 En dus...?

In het projectvoorstel zit een redenering die van probleemstelling naar verschillende doelstellingen gaat. Wat ons betreft valt deze terug te brengen tot de volgende doelenboom (zie figuur 1). In de figuur wordt onderscheid gemaakt tussen operationele doelstellingen, beoogde resultaten en beoogde impact.

De operationele doelstelling is het faciliteren van jongerenparticipatie bij gemeenten op het gebied van armoede en schulden. Dit is wat de betrokken organisaties met hun inspanningen willen realiseren. Daarbij wordt aangenomen dat, onder bepaalde omstandigheden, deze jongerenparticipatie bijdraagt aan beter gemeentelijk armoede- en schuldenbeleid. Daarnaast zouden de jongeren ervan dienen te leren. Dit zijn twee beoogde resultaten van het project. Verondersteld wordt dat wanneer deze resultaten worden bereikt, ook een maatschappelijke impact wordt gerealiseerd: minder armoede en schulden onder jongeren. Deze beoogde impact staat gelijk aan het initiële probleem dat wordt geschetst in de projectaanvraag: het feit dat er in Nederland toch nog een aanzienlijk percentage kinderen en jongeren in armoede opgroeit.

Deze doelenboom is in zichzelf consistent. De veronderstellingen die eraan ten grondslag liggen worden gedeeld door de betrokkenen die voor dit onderzoek zijn gesproken. Eén van de veronderstellingen is dat het voor gemeenten moeilijk is om jongerenparticipatie vorm te geven. Gemeenten beamen dit, zeker wanneer het gaat om het betrekken van jongeren die zelf te maken hebben met armoede en/of schulden. Voorts hebben gemeenten met hun deelname inderdaad als doelstelling dat ze hun armoede- en schuldenbeleid¹² verbeteren.

Dat een verbeterd gemeentelijk schulden- en armoedebeleid bij zou dragen aan minder armoede onder kinderen en jongeren is plausibel. Wat de maatschappelijke impact van het leereffect van de jongeren zou zijn is niet gespecificeerd in het projectplan. In hoofdstuk 6, waar we de gepercipieerde effecten beschrijven, komen we hierop terug. Daar blijkt namelijk dat in de praktijk door betrokkenen wel een impact wordt verwacht: jongeren die sociale studies doen kunnen betere dienstverleners worden en daarnaast kunnen ze zelf de gemeentelijke dienstverlening makkelijker vinden indien ze zelf met armoede en/of schulden worden geconfronteerd.

¹² 'Beleid' wordt hier als brede term gebruikt. Het kan ook gaan om de uitvoering van het beleid.

...Wat is er in het kader van Speaking Minds ondernomen?

In dit hoofdstuk bespreken we de ondernomen activiteiten. Wat had men zich voorgenomen om te gaan doen? En wat is er uiteindelijk van terecht gekomen? We gaan eerst in op de activiteiten zoals ze in het projectplan zijn beschreven. Daarna beschrijven we de activiteiten die in de praktijk zijn uitgevoerd en het bereik dat daarmee is behaald.

3.1 Beoogde activiteiten en output

Met Speaking Minds namen de organisatoren zich voor om in 12 trajecten, 180 kwetsbare jongeren in contact te brengen met gemeentelijke beleidsmakers. Aan het eind van het project zou hierdoor (1) een duurzame dialoog tussen gemeente en jongeren moeten bestaan, en in stand gehouden worden, in de deelnemende gemeenten en (2) een geteste aanpak moeten bestaan die ook bij andere gemeenten ingezet kan worden.¹³ De resultaten van de 12 trajecten zouden bovendien op gemeentelijk, bovenregionaal en nationaal niveau gedeeld moeten zijn.¹⁴ Dit kan worden gezien als de beoogde output.

Dat betekent dat de twaalf trajecten waarbij jongeren en beleidsmakers met elkaar in contact worden gebracht centraal staan in de aanpak van Speaking Minds. In het projectplan worden enkele belangrijke contouren van deze trajecten geschetst:

Doelgroep

Het projectplan benoemt twee primaire doelgroepen: kwetsbare jongeren en beleidsmakers. Over de jongeren wordt gezegd dat de aanpak zich richt op kwetsbare jongeren in de leeftijd 12-18. De nadruk op *kwetsbare* jongeren wordt gelegd 'omdat zij opgroeien in een systeem waar armoede en sociale uitsluiting een grote rol speelt'. De nadruk op de leeftijd wordt gelegd omdat te jonge kinderen nog niet in staat worden geacht om met deze gemeentelijke beleidsvragen aan de slag te gaan.¹⁵ Over de tweede doelgroep – beleidsmakers – wordt gezegd dat het gaat om beleidsmakers van gemeentelijke, regionale en bovenregionale overheden die werkzaam zijn op het beleidsterrein van armoede en schulden.¹⁶

Werving van jongeren

De werving van jongeren zou volgens het projectplan worden gedaan via (V)MBO-instellingen en welzijnsorganisatie, 'zoals bijvoorbeeld bureau Halt, jongerenwerk en instellingen voor schuldhulpverlening'.¹⁷ Deze organisaties zouden worden gekozen omdat ze veel ervaring hebben met het identificeren van en werken met kwetsbare jongeren. Bovendien zou het samenwerken met deze instelling zorgen voor meer commitment van de jongeren.¹⁸

¹³ In samenwerking met het Nederlands Jeugdinstituut zou de aanpak worden beschreven en op effectiviteit onderzocht. Projectplan, 5.

¹⁴ "Op nationaal niveau zal jaarlijks een presentatie plaatsvinden van overkoepelende bevindingen en adviezen om deze op boven regionaal en landelijk te verankeren." Projectplan, 4.

¹⁵ Projectplan, 3.

¹⁶ Antwoord op aanvullende vragen, 28 juli 2016.

¹⁷ Projectplan, 3.

¹⁸ Projectplan, 4.

De inhoud van het traject

Elk traject zou ongeveer drie maanden beslaan. Na een introductiefase, waarin de beleidsmakers zouden worden geïnformeerd over veilige jongerenparticipatie, zouden jongeren aan de slag gaan. Na enkele bijeenkomsten die vooral op informatieoverdracht en aanleren van vaardigheden gericht zouden zijn, zouden de jongeren tijdens de derde bijeenkomst met de beleidsmaker in gesprek gaan. Vervolgens zouden de jongeren, onder andere middels de *photo-voice*-methode, enkele weken aan de gang gaan om hun wereld 'in beeld te brengen' en zich voor te bereiden op een presentatie aan de gemeente. De betrokken beleidsmaker zou vervolgens aan de jongeren terugkoppelen wat er met het advies kan of kon worden gedaan.¹⁹

Verduurzaming van de dialoog

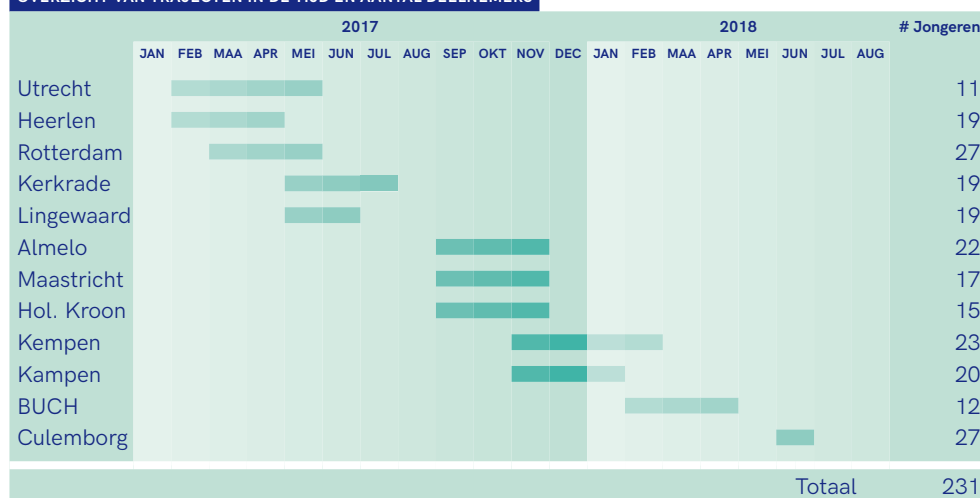
Om de dialoog die door de trajecten tot stand zou komen te verduurzamen wordt in het projectplan geschetst dat er een communicatieplatform wordt ontwikkeld waar jongeren en beleidsmakers hun dialoog kunnen voortzetten. Ook zouden ze via *social media* in contact kunnen blijven.

De twaalf voorgenomen trajecten zouden in een periode van 24 maanden vanaf september 2016 worden uitgevoerd. Daarbij werd een zekere opbouwfase voorzien: het traject dat in september 2016 in Utrecht zou starten zou als pilot worden gezien; gaandeweg de periode van 24 maanden zou het aantal trajecten dat wordt uitgevoerd omhoog gaan.²⁰

3.2 Activiteiten en output in de praktijk

In deze paragraaf schetsen we de praktijk van Speaking Minds in de afgelopen jaren. De tabel hieronder geeft een overzicht van de uitgevoerde trajecten in de afgelopen periode en het aantal bereikte jongeren.²¹ In het vervolg van deze paragraaf gaan we nader in op verschillende aspecten van deze trajecten.

FIGUUR 3
OVERZICHT VAN TRAJECTEN IN DE TIJD EN AANTAL DEELNEMERS

¹⁹ In het oorspronkelijke projectplan stond ook opgenomen dat de jongeren vervolgens een korte maatschappelijke stage zouden uitvoeren om zo ook praktisch bij te dragen aan het oplossen van het probleem. Al snel bleek dat dit niet op die manier ingevuld kon worden, getuige een wijzigingsverzoek van mei 2017. SZW heeft dit in juli 2017 geaccepteerd.

²⁰ Projectplan, 5.

²¹ In Heerlen en Rotterdam zijn in 2018 nog twee trajecten uitgevoerd met landelijke beleidsmakers. Het betrof nieuwe groepen jongeren die in contact werden gebracht met beleidsmakers van het Ministerie van SZW. Ook in Roermond, Venlo en Amstelveen-Aalsmeer zijn in 2018 nog Speaking Minds-trajecten uitgevoerd. Deze trajecten vallen officieel onder 'Speaking Minds 2'. Ze zijn gefinancierd met een andere subsidie vanuit SZW en zijn als zodanig geen onderwerp van deze evaluatie. Inhoudelijk is er geen grote cesuur tussen Speaking Minds 1 en Speaking Minds 2.

Werving van gemeenten

De gemeenten zijn in eerste instantie voornamelijk via 'warme kanalen' geworven. Met name het persoonlijke netwerk van de betrokken medewerker van Stimulansz heeft hieraan bijgedragen. Daarnaast zijn nieuwbrieven gestuurd, die door het team van Speaking Minds zijn opgesteld en uit naam van Stimulansz zijn verstuurd. Er is ook diverse malen in vaktijdschriften gepubliceerd en er is in bijeenkomsten van het landelijke platform armoedebeleid aandacht voor Speaking Minds gevraagd.

De start van de werving van gemeenten, in september 2016, viel op een gunstige wijze samen met de aankondiging door het kabinet van extra middelen voor gemeenten om een impuls te geven aan de aanpak van armoede onder kinderen. Gemeenten moesten deze middelen in natura ten goede laten komen aan kinderen in armoede en werden, zo bleek uit de interviews die voor dit onderzoek met gemeenten zijn gehouden, hierdoor voor de vraag gesteld hoe ze deze middelen het beste konden benutten. In september 2016 is een nieuwsbericht met aankondiging van Speaking Minds verstuurd; enkele weken later waren er al ruim twintig aanmeldingen van gemeenten die geïnteresseerd waren.

Dit zadelde de organisatie met een 'luxeprobleem' op. De projectorganisatie was nog in opbouw-fase – er was bijvoorbeeld nog maar één trainer in dienst – en het duurde even voordat de gemeenten konden worden bediend, onder andere omdat de werving van scholen tijd vergde (zie hieronder). Zoals in de figuur hierboven is te zien begonnen de trajecten vanaf begin 2017 te draaien, met vaak drie trajecten of meer die tegelijkertijd liepen. Doordat gemeenten moesten wachten viel er ook nog een aantal af. Gemeenten die voor dit onderzoek zijn geïnterviewd geven soms aan dat ze moesten wachten en dat dat gepaard ging met wat onduidelijkheid, maar dat vonden ze geen van allen erg bezwaarlijk.

Werving van jongeren

Aan het begin van het project is onderzocht of het mogelijk is deelnemers te werven via welzijnsorganisaties. Daar zou de doelgroep – jongeren die zelf met armoede en schulden te maken hebben – naar verwachting van de organisatoren vooral te vinden zijn. Het bleek echter moeilijk om via deze organisaties groepen jongeren samen te stellen. Daarom is er al snel, vanaf september 2016, voor gekozen om de deelnemende jongeren via MBO-scholen te werven. Eén van de redenen waarom gemeenten soms lang moesten wachten voordat een traject van start kon gaan was dat het, volgens de organisatoren, veel tijd kostte om scholen te werven. Uit de gesprekken die voor dit onderzoek zijn gehouden komt het beeld naar voren dat er binnen MBO-scholen twee mensen belangrijk zijn: een afdelingshoofd die akkoord geeft, en een betrokken docent die de kar wil trekken. In de tabel hieronder staat nadere informatie over de scholen, klassen en leerlingen die uiteindelijk hebben deelgenomen.

TABEL 1

OVERZICHT VAN DEELNEMENDE SCHOLEN EN JONGEREN

Traject	School	Studierichting	Niveau	Leerjaar	Vrije keuze
Utrecht	ROC Midden-Nederland	Zorg & Welzijn	MBO 4	2	Ja
Heerlen	Arcus College	Onderwijsassistent	MBO 4	2	Nee
Rotterdam	Zadkine College	SMD en SW	MBO 4	2	Nee
Kerkrade	Arcus College	Onderwijsassistent	MBO 4	2	Nee
Lingewaard	Astrum College	Zorg & Welzijn	MBO 2	2	Nee
Almelo	ROC van Twente	Facilitair medewerker	MBO 2	1	Nee
Maastricht	Leeuwenborgh	Maatschappelijke zorg	MBO 3	1	Nee
Hol. Kroon	RSG Wieringerland	Maatschappijleer	VMBO TL	2	Nee
Kempen	Summa College	SMD en MW	MBO 4	2	Nee
Kampen	Landstede	Maatschappelijke zorg	MBO 4	3	Nee
BUCH	Horizon College	Pedagogisch werk	MBO 4	3	Ja
Culemborg	Lek en Linge College	nv.t.	VMBO		Nee

Uit de tabel blijkt dat er met verschillende doelgroepen is gewerkt. De meeste klassen deden MBO niveau 3 of 4. Daarnaast hebben enkele klassen op MBO2-niveau meegedaan en zijn er twee VMBO-klassen die aan Speaking Minds hebben deelgenomen.²² Deze verscheidenheid is op ten minste twee manieren relevant voor de uitvoering van Speaking Minds. Ten eerste hebben MBO-scholen een regionale functie waardoor, wanneer met een MBO-school wordt samengewerkt, ook jongeren bij Speaking Minds worden betrokken die niet uit de betreffende gemeente komen. Tijdens gesprekken met gemeenten werd dit punt vaak benoemd – men was zich hier terdege van bewust – maar over het algemeen was de ervaring dat dit niet of nauwelijks uitmaakte voor de kwaliteit van het traject: ‘jongeren zijn jongeren’, werd er dan gezegd, of er werd op gewezen dat de jongeren de tijd kregen om zich te verdiepen in de lokale context. In enkele gevallen echter gaven de betrokken beleidsmakers aan het jammer te hebben gevonden dat slechts een (klein) deel van de deelnemende jongeren uit hun gemeente kwam. In één geval (Kampen) vonden de jongeren het zelf ook jammer, omdat hun school in een andere gemeente stond dan waar ze advies gaven: het wekelijkse treinreisje van 10-minuten werd als een hindernis beschouwd.

Daarnaast is er een verschil in niveau tussen VMBO en MBO 3-4 dat relevant is voor het programma. In de ervaring van de organisatoren moet het programma worden aangepast voor VMBO-leerlingen: een programma van tien weken is voor hen minder geschikt omdat ze niet gewend zijn projecten met een dergelijke ‘spanningsboog’ te ondernemen, terwijl dat op het MBO heel gewoon is. Na een eerste ervaring met een VMBO-klas in Hollands Kroon, waar het traject nog gewoon 10 weken duurde, is er vervolgens voor gekozen om een volgende traject met een VMBO-klas (in Culemborg) in de vorm van een projectweek te gieten.

Over het algemeen wordt door de scholen een klas geselecteerd die mee kan doen aan Speaking Minds. Dat betekent dat deelname aan Speaking Minds voor de jongeren verplicht is, net zoals deelname aan elk ander vak dat zou zijn. De jongeren horen op een gegeven moment van hun docent dat ze aan Speaking Minds mee gaan doen en wat het ongeveer inhoudt. In twee gevallen (BUCH en Utrecht) was deelname voor de jongeren facultatief: in de BUCH konden zij bijvoorbeeld in het derde jaar van hun studie deelnemen in ruil voor een vrijstelling in het vierde jaar.

22 Het traject in Culemborg vond pas eind juni plaats en is daardoor niet inhoudelijk meegenomen in deze evaluatie.

Inhoud van de trajecten

Een traject bestaat in hoofdlijn uit vier fases:

- 1 - Voorbereiding
- 2 - Kennismaking en onderzoek (circa vijf bijeenkomsten)
- 3 - Analyse en opstellen van adviezen, en presentatie van deze adviezen (circa 5 bijeenkomsten)
- 4 - Evaluatie en terugkoppeling (twee bijeenkomsten)

Daarnaast wordt tijdens het traject nog een workshop gegeven aan de gemeente over kinderrechten. Deze workshop wordt gegeven door Defence for Children. We gaan kort op deze vijf elementen in.

Fase 1 (Voorbereiding): tijdens de voorbereidingsfase wordt in een vierhoek van partijen (Stimulansz, gemeente, school en Save the Children) besproken wat er van elke partij wordt verwacht, hoe de jongeren geselecteerd worden, etc.

Fase 2 (Kennismaking en onderzoek): tijdens deze fase start het traject voor de jongeren daadwerkelijk. Ze leren de beleidsmakers kennen, het beleidsvraagstuk wordt bij ze geïntroduceerd, ze doen werkvormen waarbij ze zich persoonlijk moeten gaan verhouden tot het onderwerp (ze wisselen bijvoorbeeld persoonlijke verhalen uit met betrekking tot armoede en schulden), en ze verdiepen zich inhoudelijk in de materie. Zo interviewen ze bijvoorbeeld jongeren uit de gemeente, en ze gaan op bezoek bij één of twee instellingen die met het onderwerp te maken hebben (zoals een voedselbank).

Fase 3 (opstellen en presentatie van adviezen): tijdens deze fase worden de inzichten die zijn opgedaan vertaald naar adviezen voor de gemeente. In een aantal groepjes werken de jongeren specifieke adviezen uit. Ze maken foto's om de adviezen visueel te ondersteunen en maken vervolgens per advies een poster. Tijdens de laatste reguliere bijeenkomst presenteren ze de adviezen aan de gemeente. In de regel is de wethouder daarbij aanwezig en een aantal beleidsmakers; de gemeente wordt ook aangemoedigd om interne en externe partners hiervoor uit te nodigen. Verspreid over fase B en C zijn beleidsmakers minimaal tijdens twee bijeenkomsten aanwezig. Tijdens de eerste trajecten werd gemerkt dat jongeren het waardeerden wanneer beleidsmakers er vaker bij waren, dus in latere trajecten waren beleidsmakers meestal bij drie of vier bijeenkomsten aanwezig.

Fase 4 (evaluatie en terugkoppeling): aan het eind van het traject evalueert de trainer het traject met de jongeren. Dit neemt één bijeenkomst in beslag. Aan het eind van elke voorgaande bijeenkomst evalueert de trainer overigens die bijeenkomst ook al met de jongeren. Als laatste bijeenkomst van het traject krijgen de jongeren een terugkoppeling van de gemeente over wat de gemeente met de adviezen heeft kunnen doen of zal kunnen gaan doen.

Workshop over kinderrechten: ergens gedurende het traject wordt door Defence for Children een workshop over kinderrechten gehouden voor mensen binnen de gemeente. Het is aan de gemeente zelf wie daarvoor worden uitgenodigd, vanuit Defence for Children wordt gestimuleerd dat een breed publiek wordt benaderd. In de praktijk verschilt het publiek sterk per gemeente, van circa 5 tot 50 man. Het doel is tweeledig: beleidsmakers bekend maken met het project en de grondslag van het project verduidelijken aan de hand van het kinderrechtenverdrag. Als zodanig wordt door de organisatoren ook benadrukt dat de workshop van belang is voor veilige en betekenisvolle jongerenparticipatie. Oorspronkelijk was het idee dat de workshop aan het begin van het traject plaats zou vinden. In de praktijk blijkt dit zelden mogelijk, simpelweg omdat het tijd kost om in coördinatie tussen gemeente en Defence for Children een goede datum te vinden en mensen uit te nodigen.

Uitgebrachte adviezen

Alle deelnemende gemeenten hebben een adviesvraag voorgelegd aan de jongeren. Organisatoren van Speaking Minds hebben vaak meegedacht over de formulering van deze vraag, zodat hij voldoende concreet zou zijn voor de jongeren. De tabel hieronder geeft een overzicht van de adviesvragen per traject.

TABEL 2

OVERZICHT VAN ADVIESVRAGEN VAN GEMEENTEN

Traject	Adviesvraag van de gemeente
Utrecht	In hoeverre praten jongeren met ouders over geld? Hoe kan dit gesprek gestart worden en wat hebben ouders hier voor nodig?
Heerlen	Wat hebben jongeren die te maken hebben met armoede nodig? Waar gaan ze naartoe voor hulp?
Rotterdam	Hoe kan de gemeente Rotterdam jongeren beter informeren over schulden?
Kerkrade	Wat hebben jongeren die te maken hebben met armoede nodig? Waar gaan ze naartoe voor hulp?
Lingewaard	Tips voor de webshop meedoeninlingewaard.nl
Almelo	Wat hebben jongeren in armoede in Almelo nodig?
Maastricht	Wat hebben jongeren die te maken hebben met armoede nodig en hoe kan de gemeente Maastricht hen bereiken?
Hollands Kroon	Hoe kan de gemeente alle jongeren in Hollands Kroon die leven in armoede bereiken? Een advies over jongeren informeren over hulp bij geldproblemen.
Kempengemeenten	Hoe kan de gemeente meer jongeren die te maken hebben met armoede bereiken en de drempel naar het vragen van hulp voor jongeren verlagen? Een advies over hulp bij armoede voor jongeren in de Kempengemeenten.
Kampen	Wat hebben jongeren die te maken hebben met armoede nodig en hoe kan de gemeente Kampen hen bereiken?
BUCH	Wat hebben jongeren die met armoede te maken hebben nodig om mee te kunnen doen in de maatschappij? Hoe willen jongeren geïnformeerd worden door de gemeente over hulp als je te maken hebt met armoede?
Culemborg	Hoe kan de gemeente ervoor zorgen dat alle kinderen, dus ook kinderen in armoede, meedoen?

De adviesvragen uit de tabel hierboven vallen uiteen in twee categorieën: gemeenten vragen zich af wat jongeren nodig hebben (Heerlen, Kerkrade, Lingewaard, Almelo) of hoe je de jongeren kan bereiken (Rotterdam, Hollands Kroon, Kempengemeenten, Utrecht). Sommige gemeenten stellen beide vragen (Maastricht, Kampen en BUCH).

Zoals hierboven omschreven hebben de jongeren de adviezen die ze opstelden gevisualiseerd en daar posters van gemaakt. Daarnaast hebben ze de adviezen op schrift gesteld, met hulp van de trainer van Save the Children. Deze schriftelijke adviezen tellen 2-4 kantjes en zijn ook op de website van Speaking Minds gepubliceerd. De box hieronder bevat een beknopte inhoudelijke analyse van de adviezen.

De 231 jongeren die aan de bovengenoemde trajecten van Speaking Minds hebben deelgenomen hebben een hele rits aan adviezen uitgebracht aan de gemeenten. We hebben gekeken waar de elf uitgebrachte adviezen²³ zich vooral op richten. Zoals gezegd zijn de adviezen ofwel gericht op uitbreiding of aanpassing van de dienstverlening voor jongeren in armoede (de vraag is dan: wat hebben jongeren in armoede nodig?), ofwel op het informeren of bereiken van jongeren in armoede, zodat zij van de bestaande dienstverlening gebruik kunnen maken (de vraag is dan: hoe bereiken we de jongeren?). In sommige gevallen is de scheidslijn tussen beide onderwerpen dun.

Uitbreiding/aanpassing van dienstverlening (Wat hebben jongeren nodig?)

- In BUCH, de Kempengemeenten en Kerkrade werd geadviseerd om meer te doen aan voorlichting. Zo werd geadviseerd om een langdurige, structurele aanpak te ontwikkelen, beginnend bij 4 jaar en doorlopend tot jongeren op het MBO en HBO (BUCH). In de Kempengemeenten werd extra aandacht gevraagd voor brugklasleerlingen, en in Maastricht voor jongeren die 18 worden.
- In Kampen en Lingewaard werd geadviseerd om het kindpakket uit te breiden danwel aan te passen. In Kampen stelden de jongeren voor om de 'meedoenbon' digitaal te maken en het aantal punten waar het kon worden ingezet uit te breiden. In Lingewaard adviseerde men het aanbod van de webshop uit te breiden met bijvoorbeeld schoolspullen, een breder aanbod van sporten, kaartjes voor evenementen, en ook diensten die door vrijwilligers worden aangeboden.
- In Kerkrade adviseerden de jongeren om de jongerenparticipatie te verduurzamen in de vorm van een jongerenraad.
- In Venlo adviseerden de jongeren om een online kleding- en voedselbank te starten zodat jongeren ook anoniem van dergelijke diensten gebruik zouden kunnen maken.
- In verschillende steden (Kempengemeenten, Maastricht) benadrukten de jongeren dat het belangrijk is het taboe op armoede te doorbreken en armoede bespreekbaar te maken onder jongeren.
- In Maastricht adviseerden de jongeren een app te ontwikkelen voor jongeren die met armoede te maken hebben.

Informeren en bereiken van jongeren

- In BUCH, Heerlen, Hollands Kroon, Kampen en Kerkrade adviseerden de jongeren op het belang van een goede online informatievoorziening voor jongeren. In BUCH en Heerlen wezen ze erop dat de gemeentelijke website toegankelijk is voor jongeren. In Hollands Kroon, Heerlen, Kerkrade en Rotterdam stelden ze voor een telefoonnummer beschikbaar te stellen, onder andere voor whatsappcontact.
- In verschillende steden adviseerden de jongeren om meer te adverteren over armoede en voorzieningen van de gemeente. Bijvoorbeeld op Instagram (BUCH), met posters in bushokjes, op bussen of in scholen (Hollands Kroon) of door folders te laten drukken (Kampen).
- In veel steden adviseerden de jongeren om gebruik te maken van andere partijen of tussenpersonen. Zo kunnen mentoren op scholen geïnformeerd worden over schulden, zodat zij het zouden kunnen signaleren en jongeren zouden kunnen wijzen op hulpaanbod (Hollands Kroon), kunnen sportverenigingen worden betrokken (Utrecht) en kunnen informatiepunten op school worden geopend waar jongeren met al hun vragen en problemen over geld terecht kunnen (Kempengemeenten, Venlo).
- In Heerlen adviseerden de jongeren om een centrale, fysieke plek in te richten waar jongeren terecht zouden kunnen met al hun vragen en problemen over geld. Hier zouden activiteiten georganiseerd kunnen worden, en ook gratis huiswerkbegeleiding door onderwijsassistenten in opleiding (want huiswerkbegeleiding is duur).
- In Hollands Kroon, Utrecht en Venlo adviseerden de jongeren om jaarlijks een themaweek over armoede te organiseren, waarbij alle relevante organisaties (scholen, gemeenten, maatschappelijk organisaties) aandacht aan het thema besteden.

23 Culemborg kon nog niet worden meegenomen.

Voortdurende dialogen

Eén van de doestellingen van Speaking Minds is om een structurele dialoog tussen jongeren en gemeenten op gang te brengen. In het projectplan was opgenomen dat hiertoe een online platform ontwikkeld zou worden. Dit platform is inderdaad in de loop van 2017 ontwikkeld. Hiervoor zijn gesprekken gehouden met jongeren en gemeenten. Het idee achter het platform is dat gemeenten hier vragen kunnen stellen en dat jongeren hierop kunnen reageren – dat het dus een plek zou zijn waar de dialoog van Speaking Minds voortgezet kan worden.

In de praktijk wordt het platform (nog) niet of nauwelijks gebruikt. Bij de organisatoren is er ook weinig geloof dat dit op korte termijn gebruikt gaat worden. Gemeenten, zo blijkt ook uit dit onderzoek, staan niet te popelen om op een dergelijke manier met de jongeren in dialoog te treden, hoewel er ook respondenten zijn die zeggen hier wel voor open te staan. Betrokkenen geven vooral aan dat het altijd heel veel werk kost om een online discussie op gang te krijgen en om mensen betrokken te houden.

Er wordt ook op andere manieren aan verduurzaming van de dialoog gewerkt. We zien in de praktijk drie vormen. Ten eerste heeft Speaking Minds in een aantal gemeenten een impuls gegeven aan de samenwerking met de betreffende school. In Utrecht heeft men samen met de MBO-school en ditmaal zonder tussenkomst van Save the Children inmiddels een nieuw jongerenparticipatietraject doorlopen. In Hollands Kroon gaan sinds Speaking Minds elk jaar schuldhelpverleners naar de betreffende VMBO om een les te geven over schulden en armoede. En ook in Heerlen en Kerkrade wordt verder vorm gegeven aan de samenwerking tussen gemeenten en de MBO-school (Arcus College). Ten tweede, voor Speaking Minds wordt altijd een whatsappgroep opgezet met daarin alle jongeren en de trainer van Save the Children. Regelmatig treedt ook de beleidsmaker van de gemeente toe tot de groep. In een aantal steden blijft deze whatsappgroep voortbestaan na afronding van het traject, en zo hebben de beleidsmaker en de jongeren soms nog op laagdrempelige wijze contact. Ten derde, na afloop van elk traject wordt door Save the Children aan de jongeren gevraagd of er jongeren zijn die als ambassadeur betrokken willen blijven bij Speaking Minds. Tijdens het ambassadeurschap blijven jongeren betrokken bij Speaking Minds om structureel aandacht te vragen voor beleid over jongeren in armoede en schulden. Uit de meeste trajecten zijn er wel enkele ambassadeurs.

Kennisdeling en verspreiden van resultaten

Zoals in paragraaf 3.1 te lezen is werd ook ten doel gesteld om de lessen van Speaking Minds te verspreiden. Daartoe worden sinds januari 2018 tweemaandelijks nieuwsbrieven verstuurd. Daarnaast werd een bijdrage geleverd aan verschillende congressen en werden meerdere artikelen gepubliceerd in vakbladen.

BOX 4

SELECTIE VAN MEDIA-UITINGEN OVER SPEAKING MINDS IN 2016-2018

- Binnenlands Bestuur, "Jongere helpt jongere", nr. 10, 2018.
- Sociaal Web, "Speaking Minds: jongeren denken mee over armoedebeleid". <http://magazines.sociaalweb.nl/magazine-18-18#1/speaking-minds-jongeren-denken-mee-over-armoedebeleid>
- Website Binnenlands Bestuur, Het wow-effect van Speaking Minds. <https://www.binnenlandsbestuur.nl/sociaal/kennispartners/stimulansz/het-wow-effect-van-speaking-minds.9582557 lynkx>
- De Gelderlander, 22 juni 2017, "Webshop voor minima is niet goed te vinden. Jongeren doen onderzoek in Lingewaard."
- De Limburger, 19 september 2017, "Arme kinderen als beleidsbepalers".
- De Limburger, datum onbekend, "Jeugdige armoede onderzocht".
- Limburgs Dagblad, 12 juni 2017, "Ik kijk nooit neer om arme mensen"
- Nederlands Dagblad, 28 april 2018, "Kort & Klein: leer scholier met geld om te gaan".
- NOS.nl, 18 maart 2018, "Larissa leefde in armoede en adviseert nu de gemeente"
- Telegraaf, 26 april 2018, "Verplicht les op school: met geld omgaan"
- Wieringer Courant, 13 maart 2018, "Vmbo-tl adviseert de gemeente over armoede".

Overdraagbare aanpak

Een andere voorgenomen activiteit was om de werkwijze van Speaking Minds te laten uitgroeien tot een geteste en overdraagbare aanpak voor jongerenparticipatie (zie paragraaf 3.1). Momenteel is het projectteam van Speaking Minds hier druk mee bezig. Het doel is om de interventie op te laten nemen in de Movisie databank voor effectieve sociale interventies. Daartoe zijn theoretische onderbouwingen en methodiekbeschrijvingen opgesteld die, ten tijde van het schrijven van dit rapport, in conceptvorm zijn opgestuurd aan Movisie. Het Nederlands Jeugdinstituut heeft geholpen bij de voorbereiding van de benodigde stukken.

3.3 En dus...?

Wanneer we de uitgevoerde activiteiten vergelijken met de beoogde activiteiten dan valt op dat er weinig licht zit tussen voornemens en uitvoering. Over de gehele linie is het project grotendeels uitgevoerd zoals beoogd. Op enkele punten is het project aangepast naar aanleiding van lessen uit de praktijk. We staan bij enkele punten stil.

De belangrijkste constatering is wellicht dat er, zoals beoogd, 12 gemeentelijke trajecten zijn uitgevoerd en dat er bij deze trajecten ten minste de beoogde 180 jongeren hebben deelgenomen. Het zijn wel deels andere jongeren dan oorspronkelijk beoogd: in het projectplan werd beschreven dat het project gericht zou zijn op 'kwetsbare' jongeren, of jongeren die zelf met armoede en schulden te maken hebben. In de praktijk is dat niet per se het geval.²⁴ Er wordt bewust gekozen om jongeren deel te laten nemen die niet op de hoogste onderwijsniveaus zitten; er wordt terecht aangenomen dat bij MBO-scholen en VMBO's relatief veel jongeren zijn die zelf met armoede en schulden te maken hebben. In de ervaring van betrokkenen zit in elke groep ook wel een aantal jongeren die uit eerste hand over het onderwerp kunnen spreken; voor de meerderheid van de jongeren is het evenwel waarschijnlijk een nieuw onderwerp. Beleidsmakers die voor dit onderzoek zijn geïnterviewd vonden dat niet problematisch: de jongeren krijgen tijdens het traject de tijd om zich in de materie te verdiepen en helpen de beleidsmakers met een andere bril naar de problematiek te kijken. Het leereffect voor de jongeren zelf zal waarschijnlijk wel anders zijn, afhankelijk van of ze zelf met de problematiek te maken hebben gehad.

De methodiek van Speaking Minds is er momenteel niet op gericht om de dialoog tussen gemeenten en jongeren voort te laten bestaan na afronding van het traject. Het online platform dat daarvoor is gebouwd wordt immers daarvoor nauwelijks gebruikt. De vraag is: is dit erg? Op basis van dit onderzoek lijkt dat wel mee te vallen. Een meerwaarde van Speaking Minds is juist dat het een afgebakend traject is. Daardoor heeft het een ander karakter dan bijvoorbeeld een Jongerenraad, die in veel gemeenten ook bestaat (zie ook hoofdstuk 4). Wanneer gemeenten en jongeren (of scholen) enthousiast zijn staat niets ze in de weg om de dialoog zelf voort te zetten. Dat gebeurt dan ook in een heel aantal gemeenten. Het netwerk van ambassadeurs – enthousiaste oud-deelnemers aan Speaking Minds dat door Save the Children wordt onderhouden – is ook een bruikbaar vehikel voor een voortdurende dialoog tussen jongeren en beleidsmakers (op allerlei niveaus).

In de methodiek van het traject zelf is ook het één en ander veranderd. Zo werd in eerste instantie geschetst dat de *photo-voice* methode gebruikt zou worden om jongeren onderzoek te laten doen naar armoede en schulden in hun beleevingswereld. In de eerste trajecten is dat inderdaad gebruikt, maar het bleek minder interessant voor de jongeren dan gedacht. Daarom worden inmiddels andere werkvormen gebruikt om het onderzoek uit te voeren. Foto's, door jongeren zelf genomen, worden nog wel gebruikt om de adviezen aan gemeenten in postervorm te presenteren.

²⁴ Overigens kan ook een discussie worden gevoerd over de definitie van 'jongeren'. De meeste deelnemers zijn al 18 en dus volwassen. Geen enkele respondent heeft deze discussie echter opgerakeld tijdens de interviews. We gaan er daarom hier ook niet uitgebreid op in.

4

...Hoe moet jongerenparticipatie eruit zien?

In dit hoofdstuk bespreken we de visie op jongerenparticipatie die achter Speaking Minds schuil gaat. Want wanneer mag je verwachten dat jongerenparticipatie de beoogde resultaten sorteert? We bespreken eerst de visie op jongerenparticipatie die door betrokkenen wordt verwoord. Vervolgens bekijken we in hoeverre deze visie in de praktijk kan worden gebracht.

4.1 Betekenisvolle jongerenparticipatie

Het projectplan, dat we in hoofdstukken 2 en 3 hebben gebruikt als referentiekader om de praktijk van Speaking Minds tegen af te zetten, bevat geen expliciet gedachtengoed over de voorwaarden waar jongerenparticipatie aan moet voldoen. In de interviews wordt door betrokkenen echter wél een expliciete visie verwoord. De visie, zoals deze in de gesprekken naar voren komt, beschrijven we in deze paragraaf.

BOX 5

VIER BESTAANDE MODELLEN OVER JONGERENPARTICIPATIE

Als achtergrond schetsen we enkele manieren waarop wordt nagedacht over jongerenparticipatie, zowel vanuit de literatuur als vanuit de mensenrechtengemeenschap.

Een veelgebruikt model om na te denken over jongerenparticipatie is de participatieladder van Roger Hart.²⁵ Hij onderscheidt acht treden van participatie, die op hun beurt zijn onderverdeeld in drie categorieën:

- Non-participatie (1. Manipulatie 2. Decoratie)
- Schijnparticipatie (3. Afkopen 4. Informeren 5. Raadplegen)
- Participatie (6. Adviseren 7. Coproduceren 8. (Mee)beslissen)

Hoe hoger op de ladder, hoe meer gewicht er wordt gegeven aan de ideeën van de jongeren en hoe zelfstandiger de rol is die de jongeren spelen in het proces.

Harry Shier ontwikkelde in 2001 een nieuw model, deels gebaseerd op het model van Hart.²⁶ Hij onderscheidt vijf niveaus van participatie:

- 5 - Er wordt naar kinderen geluisterd
- 6 - Kinderen worden ondersteund om hun mening te geven
- 7 - Er wordt rekening gehouden met de meningen van kinderen
- 8 - Kinderen worden betrokken bij besluitvorming
- 9 - Kinderen delen de macht en verantwoordelijkheid bij besluitvorming

²⁵ Roger Hart, Children's participation from tokenism to citizenship. (UNICEF, 1992).

²⁶ Harry Shier, "Pathways to participation: openings, opportunities and obligations", Children and Society, 15 (2001) 107-117.

Binnen de niveaus onderscheidt Shier drie 'fases van toewijding': openingen, kansen en verplichtingen. 'Openingen' gaan steeds over de vraag of men bereid is dit te gaan doen (bijvoorbeeld: is men bereid om rekening te houden met de meningen van kinderen?). 'Kansen' gaan over de vraag of huidige activiteiten en processen ze in staat stellen om dit te gaan doen (bijvoorbeeld: is het besluitvormingsproces dusdanig dat er ook rekening gehouden kan worden met de wensen van kinderen?). 'Verplichtingen' gaan over of het ook een verplichting is voor de organisatie om dit te doen (bijvoorbeeld: is het een verplichting om rekening te houden met de meningen van kinderen?). Zo kan je je als organisatie naar boven slingeren naar het summum van jongerenparticipatie: per niveau steeds door de verschillende fases van toewijding, naar het volgende niveau.

Ook het VN Kinderrechtenverdrag bevat een gedachtengoed over jongerenparticipatie. Volgens artikel 12 va het verdrag hebben kinderen het recht om gehoord te worden 'in alle aangelegenheden die het kind betreffen'. In de uitleg van artikel 12 heeft het *Committee on the rights of the child* vijf stappen aan waarlangs dit recht waargemaakt kan worden²⁷:

- 1 - Kinderen moeten worden geïnformeerd over hun recht en in staat worden gesteld zich voor te bereiden op het geven van hun mening (voorbereiding)
- 2 - De context moet kindvriendelijk zijn en het kind moet er zeker van kunnen zijn dat de volwassene luistert naar wat het kind te zeggen heeft (context)
- 3 - Er moet worden gekeken of het kind in staat is zijn mening te verwoorden. Als het kind in staat is moet de mening serieus worden genomen (beoordeling)
- 4 - De volwassene moet het kind laten weten wat de uitkomst van het proces is geweest en hoe de mening van het kind hierin is meegenomen (feedback)
- 5 - De kinderen moeten de mogelijkheid hebben een klacht in kunnen dienen of in beroep te gaan wanneer er niet serieus naar hun mening is geluisterd (klachtenprocedure)

Daarnaast worden door hetzelfde *Committee on the rights of the child* negen 'basale voorwaarden' gesteld aan elk proces van jongerenparticipatie:

- 1 - Participatie is transparant en informatief
- 2 - Participatie is vrijwillig
- 3 - Participatie is respectvol
- 4 - Participatie is relevant
- 5 - Participatie is kindvriendelijk
- 6 - Participatie is inclusief
- 7 - Participatie is ondersteund door training voor volwassenen
- 8 - Participatie is veilig
- 9 - Participatie is toerekenbaar

Save the Children heeft zelf ook een gedachtengoed ontwikkeld over jongerenparticipatie.²⁸ Allereerst worden drie vormen van jongerenparticipatie onderscheiden: (1) raadplegende participatie, waarbij naar ideeën van jongeren wordt gevraagd maar het proces door volwassenen wordt geleid; (2) samenwerkende participatie, waarbij jongeren en volwassenen in partnerschap het proces vormgeven en (3) jongerenparticipatie door jongeren geleid, waarbij de jongeren hun eigen projecten vormgeven, waarbij volwassenen bijvoorbeeld kunnen faciliteren of adviseren. Alle drie de vormen kunnen volgens Save the Children goed zijn; de één is niet per se beter dan de ander. Save the Children omarmt hiernaast sinds 2011 de negen basale vereisten zoals ze door het *Committee on the rights of the child* zijn verwoord (zie hierboven).

²⁷ Committee on the Rights of the Child, general comment no. 12 (2009).

²⁸ Save the Children, Children's Participation in MEAL.

De box hierboven geeft een aantal aanknopingspunten om de kwaliteit van jongerenparticipatie te beoordelen. Tijdens interviews werd door de organisatoren ook gewezen op het belang van een heel aantal van de criteria. Met name werd er vaak gewezen op twee aspecten: wederkerigheid en gelijkwaardigheid. Met wederkerigheid wordt bedoeld dat men niet alleen iets moet komen halen bij de jongeren, maar ze ook iets moet bieden: participatie moet een leerzame ervaring zijn. Met gelijkwaardigheid wordt bedoeld dat jongeren daadwerkelijk serieus genomen worden, dat er een dialoog ontstaat tussen gelijkwaardige partners.

Naast gelijkwaardigheid en wederkerigheid werd ook door een aantal partners benoemd dat het belangrijk is dat deelname vrijwillig is, dat jongeren vooraf goed worden geïnformeerd, dat er relevante terugkoppeling is op wat er met hun adviezen gebeurt, en dat de jongeren deskundig worden begeleid. Dit zijn allemaal aspecten die ook in de box hierboven worden genoemd. Tezamen zijn dit zes 'voorwaarden' van betekenisvolle jongerenparticipatie die als het levende gedachtegoed van Speaking Minds kunnen worden gezien.

4.2 Jongerenparticipatie in de praktijk

De vraag is nu: in hoeverre lukt het om deze visie in de praktijk te brengen? Is de jongerenparticipatie bij Speaking Minds gelijkwaardig en wederkerig? Worden jongeren vooraf goed geïnformeerd, is deelname een vrije keuze, worden ze goed begeleid en vindt er een deugdelijke terugkoppeling plaats? We baseren ons voor het antwoord op deze vragen op interviews met alle betrokkenen, waaronder de interviews met jongeren die voor dit onderzoek zijn gehouden.

Gelijkwaardigheid

In een Speaking Mindstraject zitten veel werkvormen waarbij de gelijkwaardigheid tussen beleidsmakers en jongeren wordt benadrukt. Ze moeten bijvoorbeeld vertellen over hoe ze zich persoonlijk tot het thema verhouden, of ze moeten als team samen een opdracht doen waar niemand op voorhand goed in is. Iedereen wordt op die manier op zijn 'mens-zijn' aangesproken, en niet bijvoorbeeld op zijn of haar inhoudelijke expertise. Zowel beleidsmakers als jongeren verwijzen tijdens de interviews vaak naar deze momenten. Jongeren realiseren zich op dat moment dat de beleidsmakers 'ook maar gewoon mensen' zijn. Het vraagt wel van beleidsmakers dat ze zich openstellen voor de jongeren en zich ook persoonlijk 'geven'. De jongeren die we voor dit onderzoek spraken voelen zich over het algemeen serieus genomen. Ze twijfelen daar bij aanvang van het traject regelmatig wél over, of het wel een serieus traject zal zijn ('De gemeente is heus niet geïnteresseerd in mijn mening'), maar gaandeweg het traject verdwijnt die twijfel goeddeels. De mate waarin verschilt natuurlijk per leerling, per traject en per betrokken beleidsmaker. Het feit dat beleidsmakers inmiddels vaker bij de bijeenkomsten zijn dan tijdens eerdere trajecten draagt waarschijnlijk bij aan het 'serieus genomen voelen' voor de jongeren. Jongeren geven in ieder geval aan dat ze dat waarderen, ze zien het als een blijk van interesse.

Wederkerigheid

Een expliciet doel van het programma is dat de jongeren ervan leren. Veel van het programma is hierop gericht. Het bereiken van dit doel wordt ook geborgd door het feit dat de jongeren door scholen worden geworven. Van de scholen mag worden aangenomen dat ze alleen deelnemen als ze denken dat het een goede leerervaring voor de jongeren is. De betrokkenen van deelnemende scholen die voor dit onderzoek zijn geïnterviewd gaven ook allemaal aan dat hun leerlingen hier veel van hadden geleerd, en wel op drie terreinen: (1) zelfvertrouwen om gesprekken te voeren, meningen te geven en te onderbouwen, discussies aan te gaan (2) kennis over armoede en schulden en hoe gemeenten daarmee omgaan en (3) inzicht in de gemeente als organisatie en begrip voor de processen bij de gemeente. De jongeren die we voor dit onderzoek spraken noemden vooral dit tweede terrein als belangrijkste leeropbrengst, en in mindere mate het derde terrein. Het eerste terrein werd niet benoemd.

Vooraf geïnformeerd

Jongeren gaven aan dat ze vooraf beter hadden kunnen worden geïnformeerd. Bij aanvang wisten ze vaak weinig van wat ze zouden gaan doen. Ze startten vaak met een vaag idee dat ze 'iets met de gemeente' gingen doen, of 'iets over armoede'. In alle gevallen hadden ze van hun docent gehoord over Speaking Minds. Jongeren geven zelf ook wel aan dat het van belang is dat ze van tevoren goed worden geïnformeerd, en dat het invloed heeft op hun motivatie voor zo'n project. Enkele jongeren gaven bijvoorbeeld aan bij aanvang vrij weinig van het project te verwachten ("een project om schooltijd te vullen" of "ik dacht dat we het voor niets deden, dat de gemeente er niets mee zou doen, ook omdat het verplicht was") en dat het geholpen zou hebben als ze alleen al wisten dat het om Speaking Minds ging, georganiseerd door Save the Children, zodat ze het zouden kunnen googelen van tevoren. Zodra het traject van start ging werd ze veel duidelijk over het verloop van het traject, en die duidelijkheid die ze door de trainers werd gegeven waardeerden ze ook nadrukkelijk. Feit blijft dat de jongeren bij aanvang over het algemeen vrij weinig over het project weten.

Vrije keuze

op dit punt wijkt de praktijk duidelijk af van de visie die de organisatoren hebben op jongerenparticipatie. Voor het gros van de jongeren die aan Speaking Minds deelnam was het geen keuze: ze deden dit als vak, als onderdeel van hun opleiding, en dat was net zozeer een verplichting als alle andere vakken. Alleen in de BUCH-gemeenten en in Utrecht konden de studenten kiezen voor deelname: In de BUCH deden zij het dan bijvoorbeeld in ruil voor een vrijstelling in het volgende studiejaar. De vraag is echter of het slecht is dat de jongeren niet zelf kunnen kiezen of ze willen deelnemen. Geen enkele jongere die voor dit onderzoek is gesproken vond het kwalijk dat het een verplichting was; het was eerder de normaalste zaak van de wereld. Sommigen gaven aan het vak niet te hebben gekozen als het niet verplicht was geweest, maar van dat groepje zeiden de meesten dat ze achteraf blij waren dat ze het wel hebben moeten doen. De indruk die uit alle gesprekken ontstaat is dat vrijwel alle jongeren het een leuk project vinden. Het feit dat het verplicht is zorgt ervoor dat ook jongeren meedoen die het niet gekozen zouden hebben, en ook voor deze jongeren lijkt deelname waardevol. Gemeenten benadrukken ook dat een vrije keuze wellicht zorgt voor meer motivatie vooraf, maar dat de verplichting er wellicht voor zorgt dat er jongeren meedoen waar gemeenten anders écht niet mee in contact komen.

Goede begeleiding

De Speaking Mindstrajecten worden uitgevoerd door trainers die in dienst zijn van Save the Children. Momenteel zijn er drie trainers in dienst. Letterlijk alle respondenten die voor dit onderzoek zijn geïnterviewd – beleidsmakers, docenten van MBO-scholen, jongeren – waren zeer positief over de trainers. Jongeren waardeerden het dat de trainers heel open waren (veel over zichzelf vertelden) en heel duidelijk en eerlijk zijn. Voor de jongeren was het echt anders dan wanneer ze een docent van de eigen school hadden. Docenten en beleidsmakers benoemden dat ze de samenwerking heel prettig vonden, maar ook dat ze het heel knap vonden hoe de trainers met de jongeren omgingen. Ze benoemden ook de openheid en het feit dat de trainers zowel inhoudelijke deskundig waren als procesmatig sterk (goede werkvormen, goede methodiek). Ook het feit dat de trainers qua leeftijd dichterbij de jongeren stonden dan de meeste MBO-docenten of beleidsmakers werd vaak als pluspunt benoemd.

Relevante terugkoppeling

Elk Speaking Mindstraject wordt afgesloten met een terugkoppeling van de gemeente aan de jongeren over wat ze met het advies hebben kunnen doen. Voor de jongeren is dit een belangrijk moment. Zij merken tijdens de terugkoppeling of de gemeente hun advies serieus neemt. Voor dit onderzoek waren we aanwezig bij één terugkoppelingsmoment. Voor de jongeren was het twee à drie maanden geleden dat ze hun advies hadden gegeven, en dit was voor hen een lange periode. Interessant was dat een aantal van de jongeren het bij aanvang raar vond dat de gemeente in die periode niets had laten horen ("Ze zijn ons alweer vergeten"). De studenten ervoeren het als een lange periode, terwijl het vanuit het perspectief van gemeentelijke beleidsprocessen een vrij korte periode is. In die tussenliggende tijd was het vertrouwen van die jongeren in de gemeente dus wat afgebrokkeld. Na afloop van de terugkoppelingsbijeenkomst was dat echter weer hersteld ("goed om te zien dat ze ons advies serieus nemen" en "ik had een iets vager verhaal verwacht. Ik had niet verwacht dat we zo'n concreet verhaal zouden horen").

...Wie voeren Speaking Minds uit en hoe verloopt de samenwerking?

In dit hoofdstuk bespreken we de organisatie van Speaking Minds. We geven eerst een feitelijke beschrijving van de taakverdeling. Vervolgens bespreken we de ervaringen van betrokkenen.

5.1 De organisatiestructuur

Speaking Minds wordt, zoals al eerder vermeld, uitgevoerd door drie organisaties: Save the Children, Stimulansz en Defence for Children.

BOX 6

DE DRIE UITVOERENDE ORGANISATIES

Save the Children strijdt als onafhankelijke kinderrechtenorganisatie in 120 landen voor de rechten van kinderen, met name die van kwetsbare en moeilijk te bereiken kinderen, en doet wat nodig is om hen de benodigde zorg en bescherming te bieden. Meer informatie op: www.savethechildren.nl

Defence for Children is een internationale organisatie die opkomt voor de rechten van kinderen. De organisatie is onderdeel van een internationaal netwerk en bestaat uit 47 nationale secties. Defence for Children bevordert de naleving van de rechten uit het VN-Kinderrechtenverdrag en alle daaruit voortvloeiende jurisprudentie en andere internationale verdragen, zowel in Nederland als daarbuiten. Meer informatie op: www.defenceforchildren.nl

Stimulansz is een kennis- en adviespartner in het sociaal domein. De *roots* van Stimulansz liggen in de sociale zekerheid, maar inmiddels is de organisatie uitgegroeid tot een breed georiënteerde innovatieve dienstverlener op de terreinen van werk en inkomen, welzijn en gezondheid. Meer informatie op: www.stimulansz.nl

De taakverdeling tussen de organisaties is als volgt:

- 1 - Save the Children coördineert het project. Bij Save the Children werkt de projectleider en werken de drie trainers die alle trajecten in de praktijk vorm geven. Save the Children werft dus de deelnemende jongeren en verzorgt de trajecten met de jongeren. Ook werkt er een communicatiemedewerker die de communicatie-uitingen verzorgt.
- 2 - Stimulansz verzorgt de werving van gemeenten en de verspreiding van de uitkomsten naar andere gemeenten.
- 3 - Defence for Children verzorgt de kinderrechten workshop die in elk traject wordt gegeven. Daarnaast heeft het een kinderrechtenhelpdesk die individuele jongeren kan bijstaan.

De projectgroep van Speaking Minds bestaat uit vertegenwoordigers van de drie organisaties op uitvoerend niveau. Hierin zitten dus de projectleider namens Save the Children, degene die de workshops verzorgt namens Defence for Children en degene die de werving van gemeenten verzorgt namens Stimulansz. Daarnaast nemen de projectmedewerkers, die in dienst zijn van Save the Children, zitting in de projectgroep. In de projectgroep worden beslissingen op operationeel niveau genomen. Daarnaast is er een stuurgroep, bestaande uit vertegenwoordigers van de drie organisaties op bestuurlijk niveau, twee jongeren die aan Speaking Minds hebben deelgenomen en één projectmedewerker. De stuurgroep bewaakt de voortgang van Speaking Minds op een afstandje.

In het projectplan wordt geschetst dat deze driehoeksverhouding tussen de drie organisaties meerwaarde heeft.

De rol van gemeenten en scholen wordt in het projectplan niet uitvoerig beschreven. Zoals het project in de praktijk is vormgegeven zijn de gemeenten de eerste doelgroep van Speaking Minds: de gemeente moet behoefte hebben aan jongerenparticipatie en moet een beleidsvraag hebben waar zij graag de visie van jongeren op willen horen. De jongeren zijn de tweede doelgroep van Speaking Minds. Zoals reeds beschreven worden zij via hun school bij Speaking Minds betrokken. De scholen zijn daarmee belangrijke operationele partners van Speaking Minds.

In de praktijk van een Speaking Minds traject is er daardoor sprake van een driehoek tussen Save the Children, gemeente en de jongeren (en hun school). Op gezette momenten worden daar Stimulansz en Defence for Children bij betrokken, zoals hierboven beschreven. De regie ligt te allen tijde bij Save the Children.

5.2 De staat van de samenwerking

De eerste driehoek: de organisatoren

Uit de interviews met betrokkenen blijkt dat de samenwerking tussen de betrokken organisaties over het algemeen goed verloopt. Op persoonlijk niveau is er wederzijdse waardering en kan men goed samenwerken. In de afgelopen twee jaar is deze samenwerking dan ook succesvol gebleken. Met het oog op de toekomst van de samenwerking zijn evenwel twee vragen te stellen:

- 1 - Is de rol van Stimulansz zoals deze nu is vormgegeven op termijn houdbaar?
- 2 - Is de rol van Defence for Children zoals deze nu is vormgegeven op termijn nog nodig?

Ten aanzien van de eerste vraag: Stimulansz is verantwoordelijk voor de werving van gemeenten. Dat is een essentiële rol voor het voortbestaan van Speaking Minds: geen gemeenten, geen Speaking Minds. In de afgelopen jaren is het wat de werving betreft goed gegaan. Zoals al geschetst was er al binnen een paar weken na de start van de werving een wachtlijst met zo'n twintig gemeenten. Dit kwam onder andere door de gelukkige samenloop met de aankondiging van de Klijsma-gelden. Daarnaast waren de trajecten voor gemeenten gratis. Voor Speaking Minds 3 is geen subsidie meer beschikbaar (zie hoofdstuk 1); daarom zullen gemeenten nu zelf moeten gaan betalen voor het traject. De werving van gemeenten wordt hierdoor de komende tijd 'spannender', hoewel er inmiddels ook al enkele betaalde trajecten zijn uitgevoerd en er ook nog een aantal gemeenten interesse hebben getoond.

De vertegenwoordiger van Stimulansz krijgt een aantal 'uren' toegewezen voor het uitvoeren van haar taken. Dit zijn er minder dan het aantal uren dat ze in de praktijk eraan besteedt, en bovendien tegen een lager tarief dan normaal. Wanneer het Stimulansz in de toekomst niet lukt om voldoende gemeenten te werven dan zal de pijn daarvan vooral bij Save the Children liggen: daar werken momenteel de mensen die dan geen werk meer zullen hebben. De verantwoordelijkheid ligt dus bij Stimulansz, maar de baten noch de eventuele pijn liggen voornamelijk elders. Dit is een 'scheef' element in de samenwerkingsrelatie tussen beide partijen. In de afgelopen periode was dat ook al zo, maar liep het project goed, mede dankzij de subsidie.

In een periode zonder subsidie, waarin mogelijk ook eens tegen de wind in gezeild zal moeten worden, kan een dergelijke scheve relatie gaan wringen. Daarom de vraag: is dit een duurzame verhouding? De organisatoren van Speaking Minds zullen deze vraag de komende tijd moeten beantwoorden.

Ten aanzien van de tweede vraag: Defence for Children heeft aan de bakermat van het project gestaan, maar heeft momenteel een rol die kleiner is dan oorspronkelijk beoogd. De kinderrechtenhelpdesk speelt nauwelijks een rol in de praktijk van Speaking Minds, en de kinderrechtenworkshop is wellicht waardevol, maar momenteel geen essentieel ingrediënt van Speaking Minds. Dit hangt ook samen met de kritiek van sommige gemeenten, die de meerwaarde van de workshop niet of onvoldoende zagen (zie paragraaf 6.2). De rol van Defence for Children lijkt momenteel onvoldoende uit de verf te komen. Door de workshop beter te verankeren in het traject kan de rol van Defence for Children ook worden versterkt. Hier gaan we in paragraaf 6.2 verder op in.

De tweede driehoek: gemeente, jongeren en trainer

De vraag die we ons hier stellen is deze: hoe is de samenwerking in de driehoek tussen gemeente, jongeren en trainer, en liggen er in die samenwerking obstakels verscholen die bij een voortzetting van Speaking Minds in de weg zouden kunnen liggen?

De beleidsmakers van gemeenten, betrokkenen van de scholen en de deelnemende jongeren die voor dit onderzoek zijn geïnterviewd zijn allen positief tot zeer positief over hun deelname aan Speaking Minds. Beleidsmakers van gemeenten geven soms aan dat deelname aan Speaking Minds vrij intensief is, in de zin dat het een investering vergt van de gemeentelijke organisatie. Het kost de beleidsmakers tijd, omdat ze bij bijeenkomsten aanwezig dienen te zijn en omdat ze het traject moeten voorbereiden. Ook andere beleidsmakers binnen de gemeenten zijn tijd kwijt aan Speaking Minds, bijvoorbeeld omdat ze aanwezig zijn bij de workshop of bij de slotbijeenkomst. De grootste 'belasting' ligt echter na afloop van het traject: dan moet er iets met de adviezen gedaan worden. Dat ligt natuurlijk in de lijn der verwachting; geen enkele beleidsmaker was daardoor verrast. Wel dragen enkelen als reden aan dat ze niet elk jaar een dergelijk traject kunnen doen, en dat het moment goed moet zijn: de beleidsmaker moet daadwerkelijk draagvlak voelen binnen de organisatie om (een deel van) de adviezen te gaan uitvoeren. Enkele beleidsmakers geven ook aan dat Speaking Minds behoorlijk veel evalueert. Sommigen vinden dat juist goed, anderen vinden dat dat teveel tijd kost.

Speaking Minds vraagt dus iets van de beleidsmakers, het is geen vrijblijvend project. Alle beleidsmakers vinden de investeringen echter opwegen tegen de opbrengsten, en voor de meesten slaat de balans ver door naar de positieve kant. Ze zijn zeer blij met de samenwerking met de trainers, die ze deskundig en toegankelijk vinden.

Ook de jongeren en de scholen zijn zeer positief over de samenwerking met Speaking Minds. Voor de scholen geldt dat ze het contact prettig vonden en dat ze het traject waardevol vonden voor de studenten. Eén docent gaf aan dat het luxe was dat een vak zomaar door een extern iemand werd gegeven.

Al met al, beschouwende, lijken er in de samenwerking met gemeenten, scholen en jongeren geen obstakels te liggen voor de toekomst van Speaking Minds. Voor gemeenten is Speaking Minds een investering maar levert het in de beleving van de betrokkenen ook veel op. Dat neemt niet weg dat het gesternte goed moet staan: een betrokken beleidsmedewerker moet heil zien in jongerenparticipatie, daar draagvlak voor vinden binnen de gemeente en bovendien de ruimte en tijd hebben om de adviezen in praktijk te brengen na afloop van het traject. Voor scholen is het pure winst dat een externe partij gratis een – in de ogen van de betrokkenen – goed onderwijsprogramma aanbieden aan de jongeren.

...En wat levert Speaking Minds op, en kan het nog beter?

In dit hoofdstuk stellen we ons de vraag: wat is er in de ogen van de betrokkenen bereikt, en wat is er in hun ogen misschien nog niet bereikt? Hoe komt dat effect tot stand (succesfactoren) en wat valt er wellicht nog te verbeteren (verbeterpunten)?

6.1 Effecten volgens de deelnemers

Over de gehele linie benoemen respondenten vier soorten effecten: de jongeren leren ervan, de beleidsmakers leren ervan, de beleidsmakers krijgen ideeën aangereikt waarmee ze hun beleid effectiever kunnen maken, en het contact tussen gemeenten en scholen krijgt een impuls. We werken deze elementen wat verder uit door stil te staan bij wat jongeren zeggen en wat de beleidsmakers zeggen.

Wat zeggen de jongeren?

Tijdens de interviews is aan de jongeren gevraagd wat ze hebben geleerd van het traject. Ze wijzen er dan voornamelijk op dat ze inhoudelijke zaken over armoede en schulden hebben geleerd, en dat ze nu beter weten hoe de gemeente werkt en wat de gemeente allemaal doet op dit terrein.

De jongeren hebben over het algemeen het idee dat ze een goed advies hebben gegeven aan de gemeente; daar gaat ook wel enige trots mee gepaard, vooral de presentatie aan de gemeente is een moment waar jongeren trots op zijn.

Jongeren geven ook aan dat ze het leuk en interessant vonden; ze waardeerden de trainer, vonden de opzet van het project helder, en vonden het een welkome afwisseling. De bezoeken aan instanties zoals voedselbanken vonden ze allemaal het leukste onderdeel.

BOX 7

CITATEN VAN JONGEREN

"Ik leef zelf niet in armoede, maar door dit project ben ik er wel wat meer mee bezig."

"De gemeente, daar keek je eerst tegenop, ik dacht dat het niet bereikbaar was, maar dat is niet zo."

"Je weet nu hoe je in je eigen gemeente een idee kan aandragen of wat je kan doen als je ergens tegenaan loopt."

"Normaal zit ik tijdens de les altijd op mijn telefoon, maar nu kon ik twee uur van mijn telefoon afblijven."

Wat zeggen de beleidsmakers?

Beleidsmakers die voor dit onderzoek zijn gesproken zijn allen (zeer) positief over hun deelname aan Speaking Minds. Ze benoemen met name twee soorten effecten. Het eerste gaat over persoonlijke leereffecten, een houding die ze opdoen door deelname aan Speaking Minds: ze gaan inzien hoe de jongeren denken en hebben hier ook na afloop van het traject nog veel aan.

BOX 8

CITATEN VAN BELEIDSMAKERS (1)

"Het heeft ons bewust gemaakt dat we ook deze groep moeten betrekken bij wat we aan het doen zijn."

"Je komt uit je comfortzone. Meestal zie je als gemeente alleen gepokte en gemazelde vergadertijgers maar dit zijn de jongeren die we juist nooit zien."

"Het is wel een ander project dan anders. Direct contact met de doelgroep, in een heel heldere structuur tot concrete resultaten komen. Dat was heel fijn. Maar daarna is het aan de gemeente om iets met de adviezen te doen, dat kost veel tijd."

"Ik ben me bewust geworden van de afstand tussen beleidsmakers en de jongeren. Die is groter dan ik verwachtte."

"Ik hoop dat ze hebben opgepikt dat dingen niet 1-2-3 opgelost zijn. En voor mij was het onder andere interessant om te zien hoe zij het trage werken van de gemeente ervaren."

"Speaking Minds bevestigde dat wat we met ons beleid op de goede weg zaten."

Het tweede soort effecten dat deelnemende beleidsmakers benoemen gaat over de adviezen die ze krijgen. Over het algemeen waren de beleidsmakers te spreken over de adviezen die ze kregen. Voor een deel van de deelnemende beleidsmakers waren de adviezen vooral 'bevestigend', en niet al te verassend. Andere beleidsmakers gaven aan dat ze de adviezen ook echt verrassend vonden, en er nadien mee aan de slag moesten/konden. Dan ging het bijvoorbeeld om hoe je jongeren het beste kan bereiken (bijvoorbeeld: reclame op een bus, juist offline communicatie, voorlichting op scholen) of welke diensten/producten er nog aan het kindpakket toegevoegd zouden moeten worden (bijvoorbeeld: kleding voor tijdens de sportlessen).

BOX 9

CITATEN VAN BELEIDSMAKERS (2)

"De adviezen waren verrassend. We constateerden dat we wel van alles deden, maar dat het niet strookte met de belevingswereld van jongeren."

"Ik vond de adviezen heel erg praktisch, ik had verwacht dat de jongeren zouden overvragen maar dat deden ze helemaal niet."

"Sommige adviezen waren wel goed, andere minder uitvoerbaar"

"Ik vond [de adviezen] heel verrassend, een eye opener. Ze zeiden: je moet je richten op preventie, hoe zorg je ervoor dat jongeren niet in armoede terecht komen?"

6.2 Succesfactoren en verbeterpunten volgens de deelnemers

Waarin onderscheidt Speaking Minds zich? Wat zijn de succesfactoren? En wat kan er wellicht nog beter? In deze paragraaf geven we weer wat de respondenten hierover zeggen. Ze benoemen drie succesfactoren en twee verbeterpunten.

De trainers zijn de eerste succesfactor. Zoals al eerder geschetst: iedereen is zeer enthousiast over de trainers. Vooral hun enthousiasme, deskundigheid, openheid en duidelijkheid worden geroemd. Het feit dat er een onafhankelijke trainer is, die noch onderdeel is van de gemeente, noch een reguliere docent is van de jongeren, lijkt een succesfactor van het project te zijn. De jongeren vonden het fijn dat ze een vers gezicht voor de klas hadden staan, en beschouwden de trainer ook niet als docent. Sommige beleidsmakers benoemden expliciet dat ze het knap vonden hoe de trainers zowel goed uit de voeten konden met de jongeren, als met de mensen van de gemeente, en dus beide werelden wisten te verenigen.

BOX 10

CITATEN VAN DEELNEMENDE JONGEREN OVER HUN TRAINER

"Het was niet alsof je in de les zat."

"De trainer was heel duidelijk, legde aan het begin van het traject uit wat ze verwachtte. Ze was heel aardig, we deden het ook wel voor haar."

"De trainer had alles goed voorbereid, hielp ons erbij. Ze zei niet: 'zoek het uit'."

"Als wij iets inbrachten had dat echt zin"

"Ze had vertrouwen in ons, dat motiveert".

"Ook dat ze geen docent is was chill, de docent is standaard en die ken je al. Nu was het nieuw. De trainer is ook alleen met het project bezig, dus weet echt waar het over gaat."

De methodiek is de tweede succesfactor. Dat is niet om te zeggen dat de methodiek niet beter zou kunnen of dat dit de enige goede methodiek is, maar vrijwel alle respondenten benadrukken dat ze vinden dat het traject goed in elkaar zit en helder is vormgegeven. Het is een methodiek die 'staat' en waar alle partijen (trainers, gemeenten, jongeren) goed mee uit de voeten kunnen. De methodiek stelt de jongeren en gemeenten in staat om in de periode van circa tien weken een dialoog op te bouwen. De methodiek is zorgvuldig, vraagt ook het één en ander van gemeenten, en is daar expliciet in. Dat wordt breed gewaardeerd.

Het feit dat het traject afgebakend is in de tijd, en dus geen permanent 'instituut' wordt binnen de gemeente zoals dat bijvoorbeeld bij een Jongerenraad het geval is, wordt ook als succesfactor benoemd. In een afgebakend traject als Speaking Minds moeten de beleidsmakers zich, volgens deze respondenten, aanpassen aan de jongeren, terwijl dat bij geïnstitutionaliseerde vormen van jongerenparticipatie andersom is. Daarnaast trekt een geïnstitutionaliseerde vorm van participatie volgens sommige beleidsmakers in mindere mate de moeilijk bereikbare jongeren aan.

Het eerste verbeterpunt betreft de kinderrechtenworkshop. De ervaringen van gemeenten met de kinderrechtenworkshop zijn wisselend. Sommige gemeenten hebben het als een waardevolle aanvulling ervaren en vonden het erg interessant. Andere gemeenten zijn kritisch: voor hen is het onvoldoende duidelijk wat de toegevoegde waarde van deze Workshop voor Speaking Minds precies was. Het is al met al niet duidelijk waarom dit onderdeel *noodzakelijk* is voor het welslagen van het Speaking Minds traject. Dat maakt het min of meer toeval of de toehoorders het interessant vinden en er iets mee kunnen. Het is daarom zaak om de workshop steviger te verankeren in de rest van het traject. Dat zou bijvoorbeeld gedaan kunnen worden door de workshop te laten geven door iemand van Defence for Children *samen met* de betrokken trainer van Speaking Minds, of door de workshop aan het begin te geven en met meer diepgang in te gaan op voorwaarden voor succesvolle jongerenparticipatie.

Een tweede verbeterpunt is eigenlijk meer een suggestie: er zou wellicht meer gedaan kunnen worden met het geheel van uitgebrachte adviezen. De adviezen die aan de ene gemeente worden gegeven kunnen ook relevant zijn voor de andere gemeente. Er zijn ook wel terugkerende elementen te zien in de tot nu toe uitgebrachte adviezen. De vraag is: kan daar wellicht meer mee worden gedaan zodat meer gemeenten van de adviezen kunnen profiteren? De resultaten delen op congressen en in vakbladen kan een manier zijn om dit te doen – en daar wordt ook al wel enige vorm aan gegeven. De komende tijd wordt dit punt steeds relevanter, omdat er steeds meer 'content' ontstaat als gevolg van de verschillende trajecten die zijn doorlopen.

...Dus wat zegt dit alles over de effectiviteit en verbetermogelijkheden van Speaking Minds?

In dit hoofdstuk beantwoorden we de hoofdvragen van het onderzoek. Het gaat er dus om: in hoeverre is Speaking Minds effectief, hoe komt die effectiviteit tot stand en wat kan er wellicht nog beter? Alle elementen voor de beantwoording van deze vragen zijn in de vorige hoofdstukken reeds aangeleverd. In dit hoofdstuk herschikken we deze elementen, vatten we de belangrijkste zaken samen, en tuigen zo een expliciete redenering op over de effectiviteit van Speaking Minds.

7.1 De verandertheorie van Speaking Minds

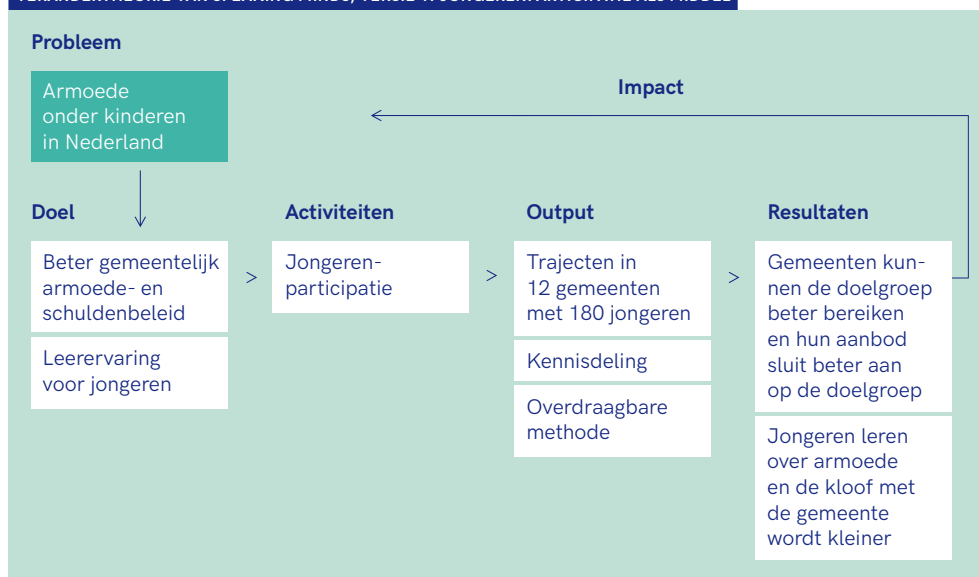
Het is een waardevolle gedachtenoefening om de verandertheorie te reconstrueren. In voorgaande hoofdstukken hebben we afzonderlijke elementen van de causale keten besproken. In deze paragraaf stellen we ons de vraag of de keten als geheel consistent en overtuigend is.

Jongerenparticipatie als middel

In de verandertheorie van Speaking Minds zit een zekere dubbelzinnigheid. Speaking Minds draait om jongerenparticipatie, dat is ondubbelzinnig. Maar is jongerenparticipatie nou het middel of het doel? Volgens het oorspronkelijke projectplan is het vooral een middel; het doel is het verbeteren van het schulden- en armoedebeleid van gemeenten, en het bieden van een leerervaring aan de jongeren. De figuur hieronder schetst de veronderstelde causale keten waarin jongerenparticipatie het middel is.

FIGUUR 4

VERANDERTHEORIE VAN SPEAKING MINDS, VERSIE 1: JONGERENPARTICIPATIE ALS MIDDEL

In deze verandertheorie worden enkele aannames gemaakt:

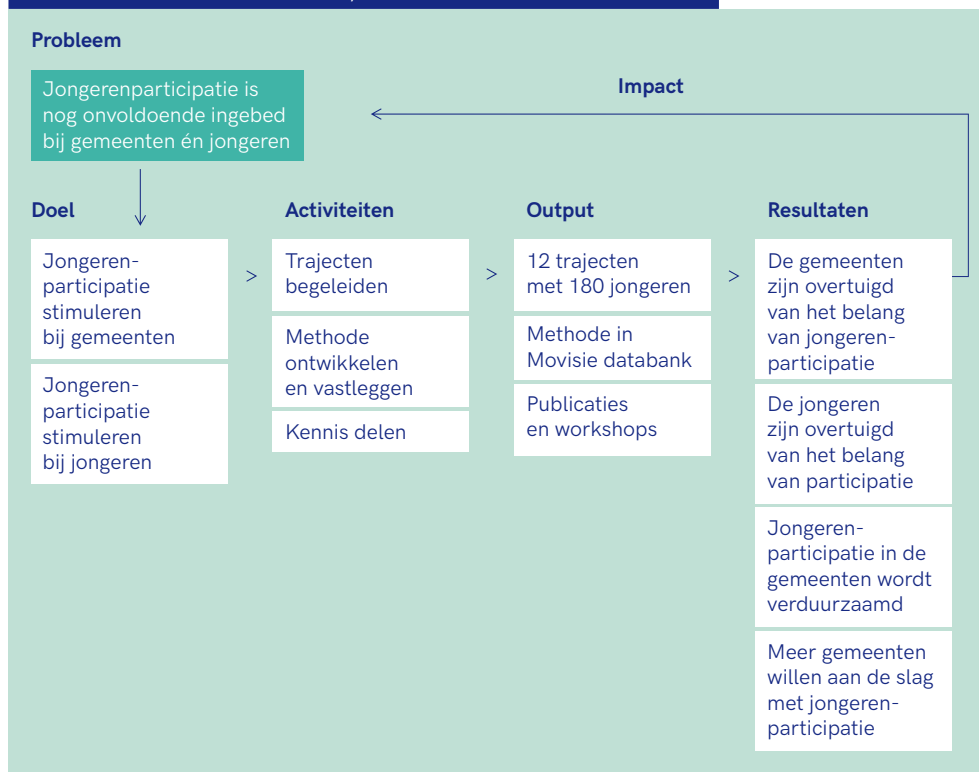
- 1 - Jongerenparticipatie leidt tot beter beleid;
- 2 - Gemeenten hebben moeite met het vormgeven van jongerenparticipatie; ze hebben daar hulp bij nodig;
- 3 - Jongerenparticipatie is vooral effectief wanneer het aan een aantal kenmerken voldoet:
 - A - Het moet gelijkwaardig en wederkerig zijn (die wederkerigheid wijst ook op de interactie tussen de twee doelstellingen), jongeren moeten vooraf geïnformeerd zijn, deelname moet vrijwillig zijn, begeleiding moet deskundig zijn en er moet een goede terugkoppeling zijn (zie hoofdstuk 4);
 - B - Kortom: jongerenparticipatie is niet om jongeren 'leeg te zuigen', ook niet om er goede sier mee te maken, maar om elkaar te verrijken door een goede dialoog. Jongerenparticipatie werkt alleen als je de jongeren serieus neemt;
 - C - Het moet gaan om kwetsbare jongeren, dat wil zeggen, jongeren die zelf met armoede en/of schulden te maken hebben (gehad).

Jongerenparticipatie als doel

Voor veel betrokkenen, en zeker voor de organisatoren van Speaking Minds, is jongerenparticipatie ook een nastrevenswaardig doel op zich. De organisatoren van Speaking Minds zijn ideologisch gedreven, daarbij geïnspireerd door het Kinderrechtenverdrag en hun geloof dat deze jongeren iets waardevols te melden hebben. Wanneer we het scherp stellen komt deze opvatting hierop neer: of er nou sprake is van veel of weinig armoede, en of het beleid er nou beter van wordt of niet, jongeren dienen te worden betrokken bij het beleid dat hen aangaat. De figuur hieronder schetst een verandertheorie waarin het bevorderen van jongerenparticipatie als het centrale doel wordt gesteld.

FIGUUR 5

VERANDERTHEORIE VAN SPEAKING MINDS, VERSIE 2: JONGERENPARTICIPATIE ALS DOEL

Het centrale probleem in deze verandertheorie is niet zozeer dat er armoede heerst onder jongeren, alswel dat jongeren uit een bepaalde doelgroep (in dit geval: kwetsbare jongeren) nog onvoldoende betrokken zijn en worden bij gemeentelijk schulden- en armoedebeleid. Ook in deze verandertheorie worden enkele aannames gemaakt:

- 1 - Gemeenten willen wel vorm geven aan jongerenparticipatie maar weten niet goed hoe;
- 2 - Jongeren willen invloed uitoefenen op gemeentelijk beleid, maar weten ook niet goed hoe;

De voorwaarden die aan de vorm van de jongerenparticipatie worden gesteld, zoals de eis van wederkerigheid en gelijkwaardigheid, zijn in dit geval geen aannames die in de causale keten thuishoren, zoals bij de eerste versie van de verandertheorie (figuur 5) maar een invulling van het begrip 'jongerenparticipatie' die vooraf gaat aan de gehele causale keten. Het is als het ware een definitie van de term.

Kortom

In de uitvoering van een project is er nooit sprake van één verandertheorie. Verschillende mensen hebben verschillende aannames in hun hoofd en streven vaak licht afwijkende doelen na. Op essentiële fronten is de verandertheorie van Speaking Minds bijzonder helder. Ten eerste zijn er heldere operationele doelstellingen: er worden 12 trajecten voor in totaal ten minste 180 jongeren georganiseerd, er wordt een overdraagbare methode ontwikkeld en de lessen uit de trajecten worden verspreid. Ten tweede is er een heldere visie op jongerenparticipatie: jongeren moeten in alle fases van het project serieus worden genomen.

Toch zou het goed zijn om de verandertheorie nog verder uit te werken. Het gaat dan met name om de keuze: is jongerenparticipatie doel of middel? De twee lijken niet op gespannen voet met elkaar te staan, maar voor het beoordelen van de inspanningen is het toch belangrijk. Wanneer jongerenparticipatie het middel is, dan dient de vraag zich aan: is het ook het beste middel om het gestelde doel te bereiken? Of kan het gemeentelijk beleid langs andere weg wellicht ook, of misschien zelfs nog wel beter, worden versterkt? Wanneer jongerenparticipatie het doel is rijst allereerst de vraag; waarom is dat een geëigend doel?

7.2 Tussen droom en daad...

In de paragraaf hierboven hebben we twee varianten van een verandertheorie geschetst zonder een keuze tussen één van de twee te maken. Wel hebben we twee elementen benoemd die haarscherp zijn: de operationele doelstellingen en de visie op jongerenparticipatie. Met andere woorden: wanneer is jongerenparticipatie geslaagd? In deze paragraaf kijken we of de praktijk in overeenstemming was met deze visie, en of ze er wellicht ook nog wat aan toe te voegen heeft. We benoemen enkele punten waar spanning bestaat tussen droom en daad...

Jongeren: kwetsbaar of niet?

Oorspronkelijk was de opzet van het project dat gemeenten in gesprek zouden gaan met 'kwetsbare' jongeren. Jongeren dus die zelf met armoede en/of schulden te maken hadden (gehad). De aanname daarbij was enerzijds dat vooral deze jongeren de gemeente zouden kunnen helpen om beter beleid te voeren, en anderzijds dat juist deze jongeren baat zouden hebben bij een dergelijk traject.

In de praktijk worden scholen geselecteerd en niet jongeren. Speaking Minds richt zich bewust op MBO's en VMBO's, omdat daar meer jongeren studeren die de problematiek van dichtbij kennen. In de praktijk is elke groep een mix van jongeren met 'praktijkervaring' en jongeren voor wie het onderwerp nieuw is. De doelgroep van Speaking Minds is hierdoor om pragmatische redenen opgerekt.

Afgaande op de ervaringen van gemeenten is dat niet bezwaarlijk. Zij kunnen voldoende leren van de huidige groep deelnemers. Belangrijk hierbij is dat in elke groep ook wel jongeren zitten die de problematiek van dichtbij kennen, én dat de jongeren tijdens het traject de tijd krijgen om zich te verdiepen in de problematiek. De doelgroep die Speaking Minds bereikt is vanuit het oogpunt van de gemeente bovendien nog behoorlijk 'uniek': ze spreken deze jongeren zelden.

Ook wanneer we kijken naar de tweede doelstelling van Speaking Minds – het bieden van een leerervaring aan de kwetsbare jongeren – lijkt het oprekken van de doelgroep niet bezwaarlijk. Voor de huidige deelnemers geldt evenzeer als voor de beoogde 'kwetsbare' groep dat ze in de regel niet met beleidsprocessen van de gemeente in aanraking komen en dat ze veel leren van het traject, zowel op inhoudelijk als persoonlijk vlak.

Een vraag van een andere aard is: zijn de deelnemers wel jongeren? De deelnemende jongeren zijn vaak al 18 of iets ouder, en daarmee volwassen. Het bereik van Speaking Minds wijkt daardoor ook licht af van de beoogde doelgroep (jongeren van 12-18). In de praktijk wordt dit echter niet als problematisch beschouwd. De deelnemers worden door gemeenten zeker als 'jongeren' gezien, en de jongeren zelf zien dat zeker ook zo.

Hoe kunnen we nu de doelgroep van Speaking Minds, zoals deze in de praktijk wordt bereikt, het beste beschrijven? De term 'kwetsbare jongeren' dekt immers niet meer de lading. In de praktijk richt Speaking Minds zich vooralsnog op jongeren die op het MBO zitten, en soms op jongeren die op het VMBO zitten. Mogelijk wil men in de toekomst bovendien kijken of Speaking Minds ook werkt met jongeren die op het praktijkonderwijs zitten. De keuzes voor deze schooltypes zijn ingegeven door twee overwegingen: op deze scholen zitten de meeste jongeren die van dichtbij met de problematiek te maken hebben, en op deze scholen zitten de meeste jongeren die niet uit zichzelf met gemeentelijke beleidsprocessen in aanraking zouden komen.

Deelname van jongeren: vrije keuze of niet?

In hoofdstuk 4 hebben we al geschetst dat deelname aan Speaking Minds voor de meeste deelnemende jongeren geen vrije keuze is geweest. Het was voor hen een verplicht vak, net zoals alle andere vakken dat zijn. Dit staat op gespannen voet met de visie van Speaking Minds dat jongerenparticipatie in principe vrijwillig moet zijn. Wederom is de vraag: is dat erg?

Op basis van dit onderzoek lijken aan de huidige praktijk minstens net zoveel voordelen te kleven als nadelen. Wanneer deelname vrijwillig is ligt de motivatie van de jongeren wellicht hoger; mogelijk ligt de inhoudelijke kwaliteit van het gehele traject, waaronder de uiteindelijke adviezen, daardoor hoger (dit is een aanname, geen bevinding). De tevredenheid onder jongeren zal mogelijk ook hoger liggen. De twee trajecten waarbij jongeren wél hebben mogen kiezen lijkt bij alle betrokkenen veel enthousiasme te hebben losgemaakt.

Verplichte deelname heeft echter weer andere voordelen. Op deze manier nemen jongeren deel die dat anders nooit zouden doen. Voor gemeenten kan dat interessant zijn, maar ook voor de jongeren. Een belangrijke reden om dit te suggereren is dat uit de interviews bleek dat alle jongeren, ook degenen die aangaven dat ze het niet zouden hebben gekozen wanneer ze de keus hadden gehad, blij waren met het traject.

Één deelnemer suggereerde een interessante middenweg: stel de eerste bijeenkomst verplicht, en laat de jongeren daarna kiezen of ze willen deelnemen of niet. Deze suggestie haakt in op het punt dat de meeste jongeren voorafgaand aan het traject nog niet goed weten wat ze te wachten staat. Na één bijeenkomst was het beeld echter al weer een stuk helderder. De deelnemer die deze suggestie deed verwachtte dat na één verplichte bijeenkomst veel meer jongeren ervoor zouden kiezen dan voorafgaand aan die eerst bijeenkomst.

De vrijwillige deelname bij de BUCH-gemeenten bewandelde een andere middenweg: jongeren uit het derde jaar van de studie konden kiezen om mee te doen aan Speaking Minds in ruil voor een vrijstelling in het vierde jaar. De jongeren hadden een vrije keuze, maar er stond wel iets tegenover. Wellicht is dit een model dat in de toekomst vaker kan worden toegepast.

7.3 Effectiviteit en impact

In deze paragraaf beoordelen we de effectiviteit en impact van Speaking Minds. Om met de deur in huis te vallen: alle operationele doelstellingen worden behaald. Dat wil zeggen, er zijn twaalf trajecten georganiseerd in 12 gemeenten, met in totaal meer dan de beoogde 180 deelnemende jongeren (231 in totaal). De enige kanttekening hierbij is het punt dat hierboven is gemaakt: de doelgroep is opgerekt – het gaat niet alleen maar om zogenaamd 'kwetsbare' jongeren.

Uiteindelijk ging het erom om met deze 'operatie' enerzijds het gemeentelijk armoede- en schuldenbeleid te versterken, en anderzijds de jongeren een leerervaring te bieden. Ook van deze doelen lijkt het plausibel dat ze zijn behaald. Wat het versterken van het gemeentelijk armoede- en schuldenbeleid betreft: de gemeenten zeggen hier wisselende dingen over, maar de meeste gemeenten geven aan dat ze de adviezen kunnen gebruiken om de dienstverlening te verbeteren. Ze doen bijvoorbeeld nieuwe ideeën op om de doelgroep beter te bereiken of om de dienstverlening bij te schaven zodat ze beter bij deze doelgroep past. Dit geldt niet voor alle gemeenten: in sommige gevallen hebben de adviezen waarschijnlijk geen gevolgen. Speaking Minds kan echter ook op indirecte wijze invloed hebben op het gemeentelijk beleid: de ervaringen van de dialoog met de jongeren kunnen door de beleidsmakers worden meegenomen naar volgende beleidsvragen. Met andere woorden: de medewerker kan ervan leren, zodat hij/zij in de toekomst beter beleid maakt met een duidelijker beeld van de doelgroep voor ogen. Dit indirecte effect is moeilijk vast te stellen, maar op basis van dit onderzoek wel plausibel.

Wat de leerervaring voor de jongeren betreft: jongeren geven aan dat ze inhoudelijk veel leren over armoede, en ook dat ze veel leren over de gemeente en gemeentelijke dienstverlening. Ook benoemen ze 'succeservaringen', zoals de presentatie van hun adviezen aan gemeente. Het is moeilijk om voor de conclusie louter af te gaan op wat de jongeren tijdens de interviews zeggen, maar het algemene beeld is overduidelijk, ook door wat de betrokken docenten zeggen, dat Speaking Minds een zeer waardevolle ervaring is voor de deelnemende jongeren. Natuurlijk verschilt dat van persoon tot persoon: voor de ene zal de meerwaarde misschien meer op inhoudelijk vlak liggen (men leert over armoede), terwijl het voor de ander een persoonlijk verhaal is (men is gaan praten over financiële problemen, of men durft eindelijk te presenteren voor een publiek).

Al met al kunnen we concluderen dat Speaking Minds erin is geslaagd om jongerenparticipatie aan de man te brengen bij de twaalf deelnemende gemeenten. De doelstelling om jongerenparticipatie 'duurzaam' te integreren bij gemeenten is nog niet volledig behaald. De pogingen om de betrokkenheid van jongeren te verduurzamen zijn ten dele succesvol. Het oorspronkelijk beoogde middel – een online platform – wordt niet of nauwelijks gebruikt, maar in verscheidene gemeenten vinden andere vormen van verduurzaming plaats. Ook het ambassadeursnetwerk – een netwerk van oud-deelnemers die betrokken willen blijven – dat Speaking Minds onderhoudt kan als een vorm van verduurzaming worden gezien.

De impact van Speaking Minds zou gelegen moeten zijn in het feit dat er nu minder armoede onder jongeren is dan voor aanvang van Speaking Minds. We kunnen hier drie opmerkingen over maken. Ten eerste, de daadwerkelijke ontwikkeling van armoede onder jongeren is voor dit rapport niet onderzocht, en ook zou empirisch niet vast te stellen zijn of deze ontwikkeling gerelateerd kan worden aan Speaking Minds. Daarvoor is Speaking Minds een project van te bescheiden omvang. Kortom: de impact kan niet 'hard' worden vastgesteld. Ten tweede, gelet op de kracht van de verandertheorie van Speaking Minds en op de conclusies met betrekking tot de effectiviteit, is het wél plausibel dat Speaking Minds in enige mate bijdraagt aan het oplossen van het maatschappelijke probleem, en dus impact heeft. Waarbij direct de kanttekening, en dat is dan het derde punt, dat deze verwachte impact waarschijnlijk nog even op zich laat wachten omdat de gemeenten waar Speaking Minds heeft plaatsgevonden vaak nog bezig zijn om een vervolg te geven aan de adviezen die zijn uitgebracht. De impact van Speaking Minds laat zich pas een tijdje na afronding van een traject voelen.

7.4 Aanbevelingen

Iedereen die met Speaking Minds in aanraking is gekomen – ten minste, iedereen die voor dit onderzoek is geïnterviewd – is enthousiast. In de paragraaf hierboven hebben we al gerecupereerd dat de belangrijkste doelen ook worden bereikt. Speaking Minds is dus effectief én de betrokkenen zijn zeer tevreden: weinig aanleiding om dingen te veranderen. Toch volgen uit dit onderzoek nog drie suggesties.

1 - Zorg voor een betere inbedding van de kinderrechtenworkshop in de rest van het Speaking Mindstraject

Het is voor gemeenten onvoldoende duidelijk waarom deze workshop wordt gegeven, en waarom juist nu. Overweeg om de trainers en de betrokkene vanuit Defence for Children gezamenlijk verantwoordelijk te maken voor de workshop.

2 - Probeer de jongeren vooraf beter te informeren over wat ze te wachten staat wanneer ze aan Speaking Minds gaan deelnemen

De jongeren weten nu vaak niet waar ze aan beginnen. Dat zorgt voor nodeloze terughoudendheid bij aanvang van het traject. Deze informatietaak ligt vooralsnog in handen van de scholen, de suggestie geldt daarom ook vooral hen. Het is één van de weinige punten waarop de ervaring voor de jongeren nog beter gemaakt kan worden.

3 - Verspreid de adviezen die jongeren geven nog actiever, ook onder niet-deelnemende gemeenten

De adviezen zijn vaak slechts deels gemeente-gebonden; ook andere gemeenten kunnen er baat bij hebben.

4 - Ga in gesprek over de verhouding tussen Stimulansz en Save the Children

De zakelijke verhouding zoals deze nu ligt lijkt niet bestand tegen tijden van spanning. In tijden dat het goed gaat met Speaking Minds, en de betrokkenen het persoonlijk goed met elkaar kunnen vinden, zal zich dat niet wreken. Maar als Speaking Minds in ruiger vaarwater komt of wanneer betrokken individuen wegvallen dan wordt de samenwerking precair.

5 - Verspreid het gedachtegoed over 'betekenisvolle jongerenparticipatie' actiever

De organisatoren hebben een heldere visie op jongerenparticipatie en aan welke randvoorwaarden jongerenparticipatie moet voldoen; dit is een belangrijke kern van Speaking Minds. Het zou goed zijn deze kern actiever uit te dragen.

Colofon

IN OPDRACHT VAN

Save the Children

www.savethechildren.nl

ONDERZOEK, UITWERKING & REDACTIE

Verwonderzoek

Auke Witkamp

auke@verwonderzoek.nl

ONTWERP & OPMAAK

Studio BLT

Barbara Lateur

www.studiobltnl.nl

ILLUSTRATIES

Ellen Heijne

ellenheyne@gmail.com

verw
onder

onder
zoek